

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

POPÜLER MİLLİYETÇİLİK

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Fatma ŞİMŞEK**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Vedat BİLGİN**

Ankara-2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Fatma ŞİMŞEK'e ait POPÜLER MİLLİYETÇİLİK adlı çalışma jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(imza)

Başkan .....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(imza)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(imza)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Bugün içinde yaşadığımız Dünya'da globalleşmenin yarattığı dönüşümün ve değişimin etkisiyle, etnik, ırksal, dinsel, cinsel, sınıfsal, kültürel farklılıkların altı daha kalın çizgilerle çiziliyor. Hem toplumlar hem de bireyler özgünlüklerini ve özgürlüklerini korumak için çok daha fazla çaba harcamak zorunda kalıyor.

Farklılıkların altının bu denli kalın çizgilerle çizildiği, biz ve öteki ayırımının eskisinden çok daha derin ve şiddetli bir biçimde hissedildiği bugünlerde milliyetçilik kendisini diğer ideolojilerden çok daha fazla hissettiriyor ve öne çıkıyor. Milliyetçilik en çok tartışılan, en çok savunulan ve en çok karşı çıkılan ideoloji olmayı başarıyor.

Bu tez çalışmamızda Dünya'da ve Türkiye'de yeniden popülerleşen milliyetçiliği anlamaya ve anlatmaya çalıştık.

Tez çalışmam süresince bana çizdiği yol haritası ve sunduğu rehberlik dolayısıyla değerli hocam ve tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Vedat Bilgin'e, benden eleştirilerini esirgemeyen değerli hocalarıma, uzun süren tez çalışmam boyunca bana destek olan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Fatma Şimşek

Haziran-2006

Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR CETVELİ.....	III
GİRİŞ.....	1-5
BİRİNCİ BÖLÜM	
MİLLİ KİMLİK VE MİLLET NEDİR?.....	6-10
İKİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA'DA MİLLİYETÇİLİK VE MİLLİ DEVLET.....	11-16
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK.....	17-34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GÜNÜMÜZDE DEĞİŞEN MİLLİYETÇİLİK ALGILAMASI VE GLOBALLEŞME KARŞISINDA POPÜLER MİLLİYETÇİLİK.....	35-43
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYEDE POPÜLER MİLLİYETÇİLİK.....	44-60
Popüler Kültür Araçlarında Popüler Milliyetçilik.....	49-60
SONUÇ.....	61-67
KAYNAKÇA.....	68-73
ÖZET.....	74-75
ABSTRACT.....	76

KISALTMALAR CETVELİ

- AB : Avrupa Birliği
a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.g.t. : Adı Geçen Tebliğ
bknz. : Bakınız
c. : Cilt
ev. : Çeviren
Der. : Derleyen
Ed. : Editör
Haz. : Hazırlayan
No. : Numero
Nu. : Numara, Number
s. : Sayı
S. : Sayfa
p. : Page
Vol. : Volume
vs. : Vesaire

GİRİŞ

Milliyetçilik ideolojisinin kökenlerini, bir duygu ve inanç birikimi olarak milletlerin oluşum sürecine ve hatta tarihin en derinliklerinde yaşanmış ilk biz ve öteki ayırımına kadar götürmek mümkündür. Ancak bu tez çalışmasında milliyetçilik ulus devletleşme sürecinin ortaya çıkardığı hakim bir ideoloji olarak ele alınacak ve bugünün dünyasında, küreselleşme karşısında bir defa daha popüler hale gelen milliyetçilik olgusu tarihsel kökenlerinden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu tez çalışmasında amaç küreselleşme ve yerelleşme kısıfı arasında kalan ulus devletler içerisinde yeniden popülerleşen milliyetçiliğin etkisi ve anlamının incelenmesidir. Popüler milliyetçiliği izah ederken kullanacağımız temel kavramlarımız, milliyetçilik, kültür ve popüler kültürdür. Bu bakımdan tezimizin giriş kısmında temel kavramlarımızı açıklamakta fayda görüyoruz.

Milliyetçilik kavramı üzerinde sosyal bilimler alanında pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak buna rağmen milliyetçilik hem Türkiye’de hem Batı dünyasında bilimsel açıdan üzerinde fikir birliğine varılmamış bir kavramdır. Milliyetçiliği inceleyen bilim adamlarının söz birliğine vardıkları tek nokta milliyetçiliğin doğasının karmaşıklığı ve milliyetçiliği tanımlamanın güçlüğüdür, dersek abartmış olmayız. Milliyetçiliğin izahında karşılaşılan zorlukları şu şekilde tasnif etmemiz mümkündür: Birincisi, milliyetçiliğin her sosyo ekonomik bünyede farklı hatta birbirine karşıt siyasal işlevlere sahip biçimde ortaya çıkması. İkincisi, milliyetçiliğin tanım, sınıflandırma ve yaklaşımlarının eksik yada yetersiz kalması. Yani milliyetçiliğin belli bir işleve göre (örneğin ulusal birlik kurmak), bellibir ögesine göre (örneğin ulusal dil), kullandığı belli bir simgeye göre (örneğin ulusal dil) tanımlandığı zaman bu tanımlamaların içine aldığından daha fazla şeyi dışarıda bırakabilmesi. Milliyetçiliğin belli bir tarih ve coğrafyadaki nitelikleri göz önüne alınarak

yapılan sınıflandırmaların eksik kalması milliyetçiliğin tanımlanmasını güçleştirmektedir¹.

Milliyetçilik kavramının izahındaki güçlüklerle rağmen yine de bir milliyetçilik tanımlaması yapmaya çalışacak olursak eğer, milliyetçilik hem bir duyguyu hem bir toplumsal hareketi hem de bir ideolojiyi anlatmak için kullanılan bir kelimedir. Duygu, emel, bilinç bunların hepsi milliyetçiliği oluşturan veya ulus devlete değer biçen görüşlere uyarlanan terimlerdir. Milliyetçilik kendi kaderini tayin hakkı, egemen devletin üstünlüğü, ulusal bağlılığın merkeziliği eksenindeki bazı varsayımların gerçekliğini gerektirmektedir². Tezimizin ikinci bölümünde milliyetçiliğin farklı tanımlarına yer verdiğimiz için bu kısımda genel ve basit bir tanımlama ile yetiniyoruz.

Popüler milliyetçiliği incelerken yaralandığımız temel kavramlarımızdan ikincisi ise kültürdür. Sosyal bilimciler kültür terimiyle insan toplumunda toplumsal araçlarla aktarılıp iletilen her şeyi anlatır. Kültür insan toplumunun sembolik ve öğrenilmiş yönlerini anlatan genel bir terimdir. Kültür bilgi, inanç, sanat, ahlak, geleneksel olarak öğrenilmiş yapıyı ifade eder. Kültür insan rasyonalitesinin bilinçli bir yaratısıdır³.

Temel kavramlarımızdan üçüncüsü ise popüler kültürdür. Bazen kitle kültürü olarakta adlandırılan popüler kültür yaygın ve herkes için erişilebilir bir niteliğe sahiptir. Popüler kültür, spor, televizyon, sinema, kayıtlı popüler müziğin hakimiyeti altındadır. Gelenekçiler popüler kültürün kötü kalitesinden yakınırlarken, liberaller ise popüler kültürü destekler ve yüksek kültürü elitizminden ötürü eleştirirler. Sosyologların popüler kültür analizi ile ilgilenmelerinin nedeni ise popüler kültürün halk bilincini anlamaya yardımcı olmasıdır⁴.

---

¹ Baskın ORAN, *Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği*, (Ankara,1977), 2-7.

² Gordon MARSHALL, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. O. Akınay, (Ankara,1999), 504.

³ Gordon MARSHALL, a.g.e. 442-443.

⁴ Gordon MARSHALL, a.g.e. 591.

Popüler kültür kavramıda en az milliyetçilik veya kültür kadar sosyal bilimler literatürünün tartışmalı kavramlarından birisidir. Popüler kültüre dair benimsenen yaklaşımları şu şekilde tasnif edebiliriz: Birincisi, popüler kültürü kitle kültürü ile aynı anlamda kullanan ve popüler kültürü yüksek ve alçak kültür tartışmaları çerçevesinde ele alan yaklaşımlar. İkincisi, popüler kültürü çoğulcu demokrasinin bir göstergesi olarak ele alan ve popüler kültürü eleştirisiz bir biçimde kabul eden yaklaşımlar. Üçüncüsü, popüler kültürü mülkiyet ilişkileri ve kültür üretimi içinde ele alan yaklaşımlar. Özellikle bu yaklaşımın Frankfurt Ekolü (Eleştirel Teori) tarafından benimsenen yaklaşım tarzı olduğunu belirtmekte fayda vardır⁵.

Eleştirel Teori, Marxist bir gelenek olarak, Marxizmin yeniden değerlendirilmesi ve eleştirel bir bağlamda yorumlanması amacına dönüktür. Eleştirel Teori, faşizm, burjuva toplumu, politik ekonomi, kapitalizm, ön yargı, ideoloji, azınlıklar, kolektif kimlikler, bireysel kimlikler, milliyetçilik, modernite, ulus devlet, etniklik, kitle kültürü ... gibi geniş bir yelpaze içinde çalışmış ve bu konularda özgün argümanlar ileri sürmüş bir ekoldür. Ekolün son dönem temsilcileri, özellikle de Jürgen Habermas, kitle kültürü, etniklik, modernite, egemenlik, iktidar, azınlıklar, popüler milliyetçilik konularında yoğun eleştirel çalışmalarda bulunmuşlardır⁶.

Ancak Eleştirel Teorinin popüler kültür ve popüler milliyetçilik üzerine ortaya koyduğu argümanlar Türk sosyoloji literatüründe henüz kendisine yer bulabilmiş değildir. Milliyetçilik Türk sosyoloji literatüründe oldukça geniş bir biçimde incelenmiş bir konudur ve son dönemlerde Türkiye ve Dünya'da yaşanan gelişmelerin ışığında milliyetçiliğin yükselişide dile getirilmektedir ancak yine de henüz popüler milliyetçilik olgusunun ayrıntılı bir analizinin yapıldığını söylemek mümkün değildir.

---

⁵ Nazife GÜNGÖR, Popüler Kültür ve İktidar-Popüler Kültür Üzerine Kuramsal İncelemeler, (Ankara,1999), 44-48.

⁶ Sezgin KIZILÇELİK, Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırmak, (Ankara, 2004),101-115.

Tez çalışmamızın amacı daha önceki satırlarda belirttiğimiz üzere küreselleşme ve yerelleşme kıskacında kalan ulus devletler içerisinde yeniden popülerleşen milliyetçiliğin incelenmesidir. Bunu yaparken izlediğimiz yöntem daha çok tarama ve değerlendirme niteliğindedir. Ancak kesin bir biçimde tarama değerlendirme yöntemine sadık kaldığımızı söyleyemeyiz. Çünkü milliyetçilik hem Batı sosyal bilim literatüründe hem de Türk sosyal bilim literatüründe kendisine oldukça geniş yer bulmuş bir konudur. Bu literatürün tamamının bir tez çalışmasına sığdırılmasının mümkün olmadığını göz önünde tutarak kendimizi milliyetçiliği modernitenin ortaya çıkardığı ve milli devletlerle birlikte gelişen olgu olarak ele alan sosyal bilimcilerin çalışmaları ile sınırlandırdık. Türkiye’de milliyetçiliği anlatırken ise kendimizi milliyetçiliği modernleşme ve kültür olgularıyla birlikte açıklayan sosyal bilimcilerin çalışmalarıyla sınırlandırdık.

Tez konumuz popüler milliyetçilik olmakla beraber, dünyamızın içinde bulunduğu kaotik süreci daha iyi anlayabilmek için milliyetçiliğin tarihsel kökenlerinin de incelenmesi gerektiğine inanmaktayız. Bu yüzden tezimizin birinci bölümünde; milli kimlik, millet ve etnisite kavramlarını açıklamaya çalıştık. İkinci bölümde; milliyetçilik ve milli devlet olgularının Avrupa’dan dünyanın geri kalanına yayıldığı gerçeğinden hareketle ulus devletlerin Avrupa’da ortaya çıkışını ve bütün dünyaya yayılış serüvenini izah etmeye çalıştık.

Tezimizin üçüncü bölümünde; milliyetçiliğin farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde ve hatta aynı coğrafyada farklı biçimlerde ortaya çıkabildiğini dikkate alarak Türkiye’de milliyetçiliği ele aldık. Bu bölümde Türk milliyetçiliğinin tarihçesini , ideolojik arka planını ve farklı Türk milliyetçiliklerini kısacası; milliyetçiliğin dünden bugüne Türkiye’deki seyr-ü seferini anlatmaya çalıştık.

Tezimizin dördüncü bölümünde ise günümüzde değişen milliyetçilik algılaması ve globalleşme karşısında Dünya’da ve Türkiye’de milliyetçiliğin yeniden popülerleşmesinin nedenlerini ele aldık.

Bugün ulus devletler kendilerini hem çok-kültürlülük ve küreselleşmeye hem de yerel dirençlere ve etno milliyetçiliğe karşı savunmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da milli kimliğin her zamankinden daha savunmacı bir hal almasına ve milliyetçiliğin ulus devlet sathında popülerleşerek kendini yeniden üretmesine yol açmaktadır. Milliyetçiliğin popülerleşme süreci bütün dünyada benzer biçimlerde gerçekleşmektedir. Bu yüzden tezimizin beşinci bölümünü Türkiye’de milliyetçiliğin popülerleşmesini açıklamaya ayırdık. Bu bölümün “popüler kültür araçlarında popüler milliyetçilik” alt başlığını taşıyan kısmında popüler kültür araçları (gazeteler, spor olayları, kitaplar, internet, müzik, sinema, reklamlar...gibi) ile popüler milliyetçiliğin yeniden üretimini anlatmaya çalıştık. Bu kısımda gazete incelemelerini yaparken muhteva analizi tekniğinden faydalandık. Bilindiği üzere muhteva analizi tekniği bir metnin öğelerinin önceden belirlenmiş kategorilere göre nicel veya nitel bir biçimde sınıflandırılmasına dayanmaktadır. Analiz birimleri olarak kelimeler cümleler veya tüm metin seçilebilir. Kelime analizi yapılırken kilit kelime seçilir ve metnin içerisinde taranır. Metin analizinde ise içerik esas alınır⁷. Bizde tezimizde en çok tirajı olan beş ulusal gazetede milliyetçilik ile ilgili çıkan haber ve köşe yazısı sayılarını belirlerken kilit kelime olarak milliyetçiliği kullandık. Daha sonrasında verdiğimiz köşe yazısı ve haber başlıklarını ise tüm metnin içerik analizini yaparak seçtik.

Sonuç bölümünde ise milliyetçiliğe ve ulus devletlere yöneltilen bütün eleştirilere rağmen, milliyetçiliğin ve ulus devletlerin çağımızın en önemli siyasal kavramları olarak varlıklarını devam ettirdiklerini ve ettireceklerini anlattık.

---

⁷ Maurice DUVERGER, Metodoloji Olarak Sosyal Bilimlere Giriş, (Ankara, 1980), 144-155.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ KİMLİK VE MİLLET NEDİR ?

Milliyetçilik sadece bir ideoloji değil aynı zamanda tarihin en eski ayırımı olan biz ve onlar ayırımının ulus devletler ve ideolojiler çağındaki karşılığı olmuştur. Bir bütüne (biz'e / millete) ait olma bilinci milletleşme sürecinin ve dolayısıyla ulus devletleşme sürecinin temel dinamiğidir. Bu bakımdan milliyetçiliğin tanımlanabilmesi için öncelikle milli kimlik ve millet kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

Millet tanımı tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ziya Gökalp “millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik anlayışı bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur” der.⁸

Yusuf Akçura'ya göre ise “millet, ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı içtimai vicdanında birlik hasıl olmuş bir cemiyeti beşeriyedir”.⁹

A. D. Smith ise milleti “tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı” olarak tanımlamıştır.¹⁰

Benedict Anderson'a göre ise ulus hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, haklarında hiçbir şey işitmeyecek ama milleti oluşturan fertlerin her birinin zihninde, toplamlarının hayali yaşamaya devam edecektir. Anderson'a göre ulus sınırlı olarak hayal edilir çünkü, en mesihçi

---

⁸ Ziya GÖKALP, Türkçülüğün Esasları (Ankara, 1972), 22.

⁹ Yusuf AKÇURA, Türk Yılı, (İstanbul, 1928), 291.

¹⁰ A. D. SMITH, Mili Kimlik, (İstanbul, 1999), 32.

milliyetçiler bile kendi uluslarını insanlığın tümüyle örtüşecek biçimde hayal etmez, esnekte olsa sonlu sınırları vardır. Ulus egemen olarak hayal edilir çünkü ulusun mihenk taşı egemen devlettir. Ulus bir cemaat olarak hayal edilir çünkü ötekinin varlığına karşı kendi varlığını koruma isteği derin bir yoldaşlık ve kardeşlik bağına doğurur¹¹.

Hilmi Ziya Ülken tarafından hazırlanan Sosyoloji Sözlüğü'nde millet tanımı şöyledir: Kendi birliğinden haberi olan ve kendisine ait bir toprağı egemenlikle kontrol altında tutan siyasi toplum. Millet'in çeşitli tanımlarının olmasını Ülken, millet'in yapısının çok karmaşık ve unsurlarının yer yer değişen şartlara göre farklılıklar göstermesiyle açıklar. Ülken'e göre ırkçı, iktisatçı, coğrafyacı, dilci millet tanımları tek yönlü, eksik ve yanıltıcıdır. Milleti kültür ve gelenek birliği olarak tanımlamak daha doğrudur¹².

Millet kelimesi, Avrupa siyasi tarihindeki önemine Fransız İhtilali ile kavuşmuştur. Fransız İhtilali şunu ifade etmektedir; Eğer bir devletin vatandaşları kendi toplumunun siyasi düzenini artık tasvip etmiyor ise onu daha tatmin edici diğer bir düzenle değiştirme hak ve gücüne sahip olmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde dile getirildiği üzere; "hakimiyet aslında millete aittir." Hiçbir fert yada teşekkül sarıh olarak bu kaynağa (millete) dayanmayan bir yetkiyi kullanamaz. "Bütün hakimiyet aslında millete aittir". İhtilalcilerin hakimiyet aslında millete ait derken millet tabirinden kast ettikleri çok açıktır ki aristokratlar ve hükümdarlardan çok daha fazlasıdır. Millet (natio) kelimesinin kökeni, bir aileden büyük ve fakat kabile veya kavimden küçük bir topluluğu ifade etmektedir. Ancak Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı yeni üslup ve yayılan yeni fikirler ışığında millet yeniden tanımlanmış ve milliyetçilik ideolojisi gelişmiştir. Fransız İhtilalcilerine göre millet kendi kaderini hür iradeleriyle belirleyen fertler topluluğudur.¹³

---

¹¹ Benedict ANDERSON, Hayali Cemaatler, (İstanbul,2004), 20-22.

¹² Hilmi Ziya ÜLKEN, Sosyoloji Sözlüğü, (İstanbul,1969), 205.

¹³ Elie KEDOURIE, Avrupa'da Milliyetçilik, (İstanbul,1971), 5-6.

Üzerinde birleşilen bir millet tanımı olmamakla birlikte bütün bu farklı tanımlamaların dayandığı, millete ait birtakım nesnel unsurları sıralayabiliriz. Bu unsurlar¹⁴ ;

1-Dil

2-Ortak bir soy

3-Ortak bir toplumsal miras / tarihi bellek ve buna bağlı olarak gelecekteki yazgılarının ortak olduğu duygusu

4-Sınırları belli ortak bir toprak / ülke

5-Ortak bir kültür

6-Ortak bir ekonomi

7-Bütün fertler için geçerli yasal hak ve görevler.

Yukarıda saydığımız, millete ait bu ortak unsurlar aynı zamanda milli kimliğin temel özellikleridir. Görüldüğü gibi milli kimlik çok boyutludur. Milli kimlik ve millet birbirleriyle ilişkili kültürel, teritoryal, ekonomik, yasal, siyasi pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır. Kendi devletlerinde ifadesini bulsun yada bulmasın müşterek paylaşılan anılar, mitler ve geleneklerin bir araya getirdiği topluluk fertleri arasındaki dayanışma bağlarını gösteren bu kavramlar devletin yasal ve bürokratik nitelikli bağlarından tümüyle farklıdır. Milli kimlik ve millet kavramlarını yaşam ve siyasette böylesine esnek ve daimi bir güç haline getiren ve kendi özelliğini yitirmeksizin diğer güçlü ideoloji ve hareketlerle etkili birleşimlere girmesini sağlayanda bu çok boyutluluğudur.¹⁵

Milli kimliğin kökeni de en az doğası kadar karmaşıklık arz eder. Milletler birdenbire ortaya çıkmamıştır. Çeşitli toplumların millet olma süreçleri tarih sahnesinde farklı zamanlara denk gelmiştir ve bu süreçler birbirinden farklı seyir izlemiştir. Ancak millet olma sürecinin ortak özelliği, etnik bilincin, mevcut siyasi coğrafyada dikkate alınarak bir millet tahayyülü olarak yeniden üretilmesidir. Bir başka ifadeyle söyleyecek olursak

---

¹⁴ A. D. SMITH, Milli Kimlik, a.g.e.32.

¹⁵ A. D. SMITH, a.g.e.,34-35.

etnisiteden millete doğru evrilen bir süreç söz konusudur. Etnik kimlik modern milli devletlerin oluşumunda siyasi mücadelenin bir belirleyeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda milli kimlik ve milliyetçilik ideolojisinin merkezinde yer alan kavramlardan biri olarak etnik kimlik kavramını açıklamalıyız.

Etnik kelimesinin kökeni “ethnos”tur ve anlamı “halk”tır. Ancak politik tartışmalara konu olan kavramlar, sözlük anlamlarından öte çağrışımları ve politik duruşlarıyla birlikte var olurlar. Etnisite de aynı kaderi izleyerek günümüze ulaşmış, “halk” kelimesinin masumane ifadesinin ötesine geçmiş ve çatısı altında toplama iddiasında olduğu kesimim ortak ve özgün çıkarlarını dile getiren gelecek projesini de bağrında taşımaya başlamıştır.¹⁶

Etnik bir topluluğun özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz¹⁷ ;

1-Kolektif bir özel ad

2-Ortak bir soy miti

3-Paylaşılan tarihi anılar

4-Ortak kültürü farklı kılan bir yada daha fazla unsur

5-Özel bir yurtla bağ

6-Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu.

Etnik çekirdek bize milletlerin doğuşu, biçimlenişi ve karakterleri hakkında çok şey anlatır. Nitekim bir devletin etnik çekirdeği çoğunlukla o milletin karakter ve sınırlarını şekillendirir. Zira devletler milletleri oluşturmak üzere çoğu zaman tam da böyle bir temel üzerinde birleşirler. Zamane milletlerinin büyük bir bölümü aslında çok etnili olmakla yada daha doğrusu çoğu milli devlet çok etnili olmakla birlikte; başlangıçta pek çoğu, öteki etnileri veya etnik parçaları adını ve kültürel karakterini verdiği bir devlete ilhak eden yada cezp ederek kendine çeken egemen bir etni etrafında oluşmuşlardır. Görüldüğü üzere aslında etniler ve milletler arasında tarihi ve kavramsal

¹⁶ M. Naci BOSTANCI, Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, (İstanbul, 1999), 16-17.

¹⁷ A. D. SMITH, Milli Kimlik, a.g.e., 42.

bakımlardan belirgin bir çakışma söz konusudur. Ancak yinede etnik topluluklar bir milletin sahip olduğu pek çok nitelikten yoksundurlar. Etnilerin kendi teritoryal memleketlerinde ikamet ediyor olmaları gerekmez. Ortak bir iş bölümü yada ekonomik birlikte göstermeleri gerekmez. Bu nitelikler milletlere özgüdür. Manzaranın öteki yanına bakıldığında ise milletlerin etnik evveliyat olmaksızın oluşma ihtimalini de tespit etmek durumundayız. Amerika, Arjantin, Avustralya gibi bazı devletlerde, millet, ard arda dalgalar halinde gelen göçmenlerin kültürlerini bir araya getirme yönünde bir çabanın neticesidir. Fakat, tarihsel bakımdan ilk milletler modern öncesi etnik çekirdekler temelinde oluşmuştur ve kültürel açıdan etkili ve güçlü olan bu milletler, daha sonraları dünyanın pek çok yerinde, millet kurma / oluşturma süreçlerine örnek teşkil etmişlerdir. Ayrıca millet olmakla övünç duyulabilecek önemde ve ölçüde etnik evveliyatın olmadığı ve etnik bağların bulanık veya uydurma olduğu yerlerde bile eldeki malzemedeki tarihi ve kültürü olan bir toplulukla ilgili tutarlı bir mitoloji ve sembolizm yaratma ihtiyacı her yerde milli beka ve birliğin koşulu olarak yüce bir iş haline gelmiştir. Etnik bir köken olmadan millet olma süreci yarım kalırdı.¹⁸

Kısacası “etnik kimlikten” - “milli kimliğe”, “etnisiteden” -“millete” doğru evrilen bir tarihsel ve toplumsal süreç yaşanmıştır. Bu yaşanan sürecin ortaya çıkardığı olgu “milli devlet”tir. Milli devletin hakim ideolojisi ise milliyetçiliktir.

---

¹⁸ A. D. SMITH, Milli Kimlik, a.g.e.,70-75.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA MİLLİYETÇİLİK VE MİLLİ DEVLET

Milliyetçilik kavramı onsekizinci yüzyıldan günümüze kadar geçen zaman zarfında yaşadığımız ulus devletler dünyasını temelinden etkileyen bir kavram olmakla birlikte, aynı zamanda üzerinde ortak bir tanıma varılamamış en tartışmalı kavramların başında yer almaktadır.

Milliyetçiliğin doğasının karmaşıklığı milliyetçiliğin dünyanın farklı noktalarında farklı biçimlerde ortaya çıkmış olmasından kaynaklanır. Bu da milliyetçilik çalışmaları yapan sosyal bilimcilerin birbirinden farklı pek çok milliyetçilik türü tanımlamalarına yol açmıştır. Farklı çalışmalarda milliyetçilik belli bir işlevine göre (örneğin ulusal birliği kurmak), belli bir ögesine göre (örneğin ulusal dil), belli bir simgeye göre (örneğin ulusal devlet) farklı biçimlerde tanımlanmış, birinin milliyetçiliğe dair ettiği bir özellik diğer tanımlamada dışarıda bırakılmıştır¹⁹.

Duygu , emel, bilinç; bunların hepsi milliyetçiliği oluşturan yada milli devlete her şeyin üstünde değer biçen milliyetçiliği tanımlamakta kullanılan terimlerdir. Bununla birlikte milliyetçilik kendi kaderini tayin hakkını, egemen devletin diğeri karşısındaki üstünlüğünü de ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Hans Kohn, The idea of Nationalism'de (1945) milliyetçiliği ilk önce Fransa ve İngiltere'de ortaya çıkan Batı tipi milliyetçilik ve daha sonra ortaya çıkan Doğu tipi milliyetçilik olarak ikiye ayırmaktadır.²⁰

Bazı yazarlar ise milliyetçiliğin dağılan cemaat yapısının yerini tutan bit din olduğu üzerinde durur; Hayes milliyetçiliği bir dine benzetir ve Batı Avrupa'da ortaya çıkıp mesafe kateden milliyetçiliğin modern dünyanın dini olduğunu ifade eder. Hayes'e göre bu dinin her yerde hamisi veya bir ilahı

---

¹⁹ Baskın ORAN, a.g.e. 1-2.

²⁰ Gordon MARSHALL, a.g.e.,504.

vardır. Bu ilah Sam amca, Boğa John, Hans veya İvan şeklinde belirir. Her din gibi milliyetçilikte sadece iradeye değil, akla, hayale ve duygulara sesslenir²¹.

Louis Synder, *The Meaning Of Nationalism*(1964) adlı kitabında milliyetçiliği, entegre edici milliyetçilik (1815-1871), dağıtıcı milliyetçilik(1871-1890), saldırgan milliyetçilik (1900-1945), çağdaş milliyetçilik (1945-1954) olarak sınıflandırmıştır²².

E.J. Hobsbawm ise milliyetçilik önce kültürel, edebi bir mahiyete sahiptir. Sonra politik aktörler tarafından politik bir programa dönüştürülür. Üçüncü ve sonuncu olarak ise kitlesel destek elde ederek iktidar oyununun değişmez bir parçası haline alır²³.

Avrupada milliyetçiliğin yayılışının serüvenini bütün bu farklı milliyetçilik tipleri ayrımlarına ve farklı milliyetçilik tanımlamalarına rağmen ortak noktalardan yola çıkarak izah etmemiz gerekirse eğer ; Tarih on sekizinci yüzyılın sonuna yaklaştığında farklı mecralardan gelen birikimler köklü bir nitelik değişikliğine yol açarak modern çağı başlattılar. Aydınlanma düşüncesini yayılmasıyla her alanda referanslar aklıeşti. Newton fiziği tabiatı gizeminden sıyırdı ve açıklanabilirliğini gösterdi. İnsan özerkleşti. Büyük dinlerin Tanrıyı merkeze alarak açıkladığı dünya insan üzerinden yeniden tanımlandı. Buhar makinesi ve ardından iş bölümü keşfedildi. Hayat biçimleri geri dönülmez biçimde köklü dönüşümlere uğradı. Kırdan kente doğru bir göç başladı ve geleneksel toplum yapısı çözüldü. Dağılan cemaat yapısı, nüfus hareketlerinin, ulaşım ve iletişimin yaygınlık kazanmasıyla yerini daha büyük bir toplum birimine yani "millete" bıraktı. Demokrasinin rasyonel ve meşru tek yönetim biçimi olduğu kanaati genel kabul haline aldı. İnanç farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikler yerini laik

---

²¹ Carlton J.H. HAYES, *Milliyetçilik Bir Din*, çev. M. Çiftkaya, (İstanbul,1995),227-229.

²² Baskın ORAN, a.g.e. (Ankara,1977), 3.

²³ E.J. HOBSBAWM, *Milletler ve Milliyetçilik*, (İstanbul,1993), 26-27.

düzenlemelere bıraktı ve dini kurumlar siyasetin dışına atıldı. İnsanlık tarihinin en hızlı dönüşümünü yaşadı, yaşanan bütün bu dönüşümlerle birlikte, modern çağı bütünüyle tanımlayan asıl unsur milli devlettir.²⁴

İmparatorluklar çağı yerini milli devletler çağına bırakmıştır. Milli devlet imparatorlukların anti-tezidir, çok yaygın bir inanışın aksine dini cemaatlerin anti-tezi değildir. İmparatorlukların ve monarşilerin meşruiyetlerini kaybetmeleri ile milli devlet modern çağın genel devlet biçimi haline gelmiştir. O zaman şu soruyu sormak gerekiyor: İmparatorluklara meşruiyet kaybettiren nedir?

Fransız İhtilalinin yaydığı “hakimiyet aslında millete aittir” prensibi esas olarak, milletlerin kendi kaderini kendisinin tayin etme hakkını ifade eder. Milliyetçilik genel olarak, milli bir kendi kaderini tayin doktrindir, hayatiyetini bu kaynaktan alır. Bir milletin kendi kaderini tayin edebilmesinin aracı ise milli devlet olmuştur. Tarihin hem akışı hem de getirdikleri bakımından, dünyanın yapısı bir dünya devletine müsaade etmemiştir. Dünyanın bir çok devletin dünyası olması gerekmiştir. Din, dil ve ırk ayrılıkları tek bir dünya devletine müsaade etmez. Tıpkı fertler arasındaki mizaç farklılıkları ve hususiyetler gibi milli devletler arasındaki farklılıklarda insanlığın kendini gerçekleştirmesinin, gelişerek, değişmesinin itici gücüdür.²⁵

Milliyetçilik doktrininin geliştirildiği devrede Avrupa karışıklık içindeydi. İhtilal Fransa’da, Krallığı ve gelenekselleşmiş düzeni yıkmaya muvaffak olmuştu. İhtilalin yalnız örnek teşkil etmesi ve tesiri değil aynı zamanda aksiyon ve politikasının doğurduğu huzursuzluklarda geniş dalgalar halinde Fransa’nın dışına yayılmıştır. Hatırlanamayacak kadar eski baskılara karşı bu şiddetli isyan ve eski adetleri gürültülü şekilde itham, ister istemez, kuvvetli bir sosyal baskıyı da beraberinde getirmiştir ki bu da milliyetçi hareketlerin

---

²⁴ Mümtaz’er TÜRKÖNE: ”Milli Devlet-Laiklilik-Demokrasi”,Türkiye Günlüğü,29,(Temmuz-ağustos, 1994),39-40.

²⁵ Elie KEDOURIE, a.g.e.,20-50.

canlı ve şiddetli karakterini izaha kafidir. Bu hareketler görünürde yabancılara, başkalarına yönelikti fakat aynı zamanda nesiller arasında geçen mücadelenin gösterisini teşkil ediyordu. Milliyetçi hareketler “*çocukların bir haçlı seferidir* ”²⁶. Aldıkları isimler bile yaşlılığa karşı gösteri mahiyetindedir. Genç İtalya, Genç Mısır, Genç Türkler gibi. Bu hareketlerin felsefesinden ve sloganlarından sıyrıldığı vakit bir ihtiyaca, bir isteğe karşılık geldiği görülür. Bu ihtiyaç en basit ifadesi ile hep birlikte sağlam ve birbirine bağlılık gösteren bir cemiyete mensup olmaktır. Dünyanın yaşadığı değişim bu mensubiyeti vatandaşlık bağı olarak açığa çıkarmıştır. Milli devlet, bütün vatandaşlarına milletin bir ferdi olarak eşit muameleyi vaat etmiştir.²⁷

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki milli oluşumlar, İngiltere, Fransa, İspanya ve bir ölçüde de Hollanda ile İsveç örneklerinden derin biçimde etkilenmiştir. Bu durum batı Avrupa’da milli oluşumlar sırasında bu ülkelerin sahip oldukları ekonomik güce yorulur. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda uç veren büyük güçler olan bu devletler bahtı yaver gitmeyenlerin taklit edecekleri birer model olarak görüldüler ve başarılarının anahtarları milli formatlarının eseri olarak değerlendirildi. İngiltere, Fransa ve bir ölçüde de İspanya örneklerinde bu arızı bir durum değildi. Bu milletlerin gösterdikleri görece erken gelişme, idari ekonomik ve kültürel alanlardaki ardarda gelen devrimlerle çakışmıştı. Devlet, bugün bu kadar bariz olan milli bağlılığın kuluçkası olmak bakımından, zorunlu bir koşul ve matristi. Vatandaşlık haklarının yaygınlaşması, ülkenin uzak kısımlarını bağlayan bir alt yapının inşası ve devlet sınırları boyunca devasa ölçülere varan yoğun bir iletişim ağının tesisi, giderek daha çok bölge ve sınıfı milli siyasi alanın içine çekti ve bugünlere dek uzanan güçlü bağlılık duyguları uyandıran İngiltere’ye, Fransa’ya ve İspanya’ya dair milli topluluk imgeleri yarattı.²⁸

---

²⁶ Elie KEDOURIE, a.g.e.,87.

²⁷ Elie KEDOURIE, a.g.e.,84-93.

²⁸ A.D. SMITH, Milli Kimlik, a.g.e., 99-102

Farklı etnik toplulukların milletlere dönüşümünde izledikleri rota devlet destekliydi ve bir devletin çekirdeğini oluşturan yatay bir etniden yola çıkıyordu. Bu devlet daha merkezi bürokratik bir yapıya kavuştukça, askeri, mali, hukuki ve idari süreçler eliyle orta sınıfları ve uzak diyarları kendine dahil etmeye çalışıyordu. Eğer farklı olan nüfusları egemen etnik çekirdeğin kültürel mirasına dayanan tek bir siyasi topluluk haline getirilebilirse başarılı olmuş demektir.²⁹

Ulus devletin ortaya çıkabilmesi için iki şeyin birlikte inşa edilmesi gerekmiştir. Bunlar ülke ve ulustur. Bu iki unsurda yukarıdaki satırlarda bahsedildiği üzere, Batı Avrupa'da ve feodalitenin tasfiye süreci içinde belirmeye başlamış ve katalizör olarak ta iktisat iş görmüştür. Bütün bunların ortaklaşa hareketi ulus devleti ortaya çıkarırken, bu oyunun oynandığı sahneyi de merkantalizm oluşturmuştur. Halk ulus devletin öncesinde siyasal biçimlerin hiç birinde ulus haline gelememiş ve ulus bilinci ortaya çıkmamıştır. Ülkeyi ise iktisat inşa etmiştir. yerel pazarların birbirine eklenmelerinin ulaşacağı son nokta ülkesel pazar olmuş ve bu ülkesel pazar tabanı eşanlı olarak Sanayi Devriminin itici gücüyle ulusu ve devleti inşa etmiştir. Kısacası ulus devlet bileşkesi birbirinden koparılamaz bir örüntüyle ulus ve devletin hem kendilerini hem birbirlerini inşası ile oluşmuştur.³⁰

Ulus devletin gelişimi esas itibariyle yükselen burjuvazi ile birlikte olmuştur. Bu gelişme ile bir taraftan daha geniş bir coğrafya içerisinde ekonomik bütünlük sağlanırken ve ticareti engelleyen sınırlamalar kalkarken diğer taraftan sözleşme ve mülkiyet hakları gibi bazı hakların güvence altına alınması sağlanmıştır. Birinci hususla daha geniş bir alanda bütünleşme ye yol açılırken, ikinci hususla devlet ve hükümet gücünün sınırlanması ve bazı temel hakların ve özgürlüklerin güvence altına alınması sağlanmıştır.

---

²⁹ A. D SMITH, Milli Kimlik, a.g.e., 112

³⁰ M. A. KILIÇBAY: “ Milliyetçiliğin Kimyası”, Türkiye Günü, (mart-nisan,1998),56-60.

Ulus devlet vatandaşlarına ekonomik refah, anayasal eşitlik, kendi kaderini tayin haklarını veren devlet şekli olarak ortaya çıkmıştır. Daha önceki satırlarda belirtildiği üzere ulus devletin ortaya çıkışı ile imparatorluklar çağının sona erışı çakışmış, imparatorluklar tarih sahnesinden çekilirken yerlerini ulus devletlere bırakmışlardır. Bu değişimin şekillenmesi ise Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Napolyon Savaşları, Avrupa sathında yayılan romantik milliyetçi söylemler sayesinde gerçekleşmiştir.

Ulusçuluk akımının ve romantik milliyetçi söylemlerin sarstığı imparatorluklardan biride Osmanlı İmparatorluğu olmuş, önce Balkanlar'dan kopuşlar yaşanmış ardından Birinci Dünya Savaşı'nın körüklediği Arap milliyetçiliği ile Doğu sınırlarında kopuşlar yaşanmıştır. Osmanlıcılık, İslamcılık, Ümmetçilik, Turancılık gibi fikirlerin devletin ve milletin o gün içinde bulunduğu şartlar açısından gerçekleştirilmesi imkansız ütopya olduğu görülünce geriye kalan tek rasyonel seçenek olan Türkçülük fikri hayat ve taraftar bulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik ideolojisi, yeni güç odakları olarak milli devletlerin doğuşuna yol açarken diğer taraftan da doğrudan çok milletli imparatorlukları tehdit eden bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. İşte bu sebeple Avrupa'daki gelişmelerin dışında düşünemeyeceğimiz çok milletli Osmanlı İmparatorluğu da milliyetçilik akımlarından etkilenmekte gecikmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda milliyetçilik önce yabancı propagandası olarak ve siyasi amaçlarla Hıristiyan unsurlar arasında yayılmaya başlamış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü tehdit eder hale gelmiştir. Osmanlı devlet adamları, Fransız İhtilali sonucunda yayılan ideolojik vasıflı milliyetçilik cereyanını, başlangıçta, Batı'nın bir iç problemi olarak görmüş ve önemsememişlerdir. Ancak çok geçmeden çıkan iç isyanların sonucunda, on dokuzuncu yüzyılda büyük değişimlere yol açacak olan, milliyetçiliğin gücüyle karşı karşıya kaldılar. Bu durum karşısında, gayri müslim unsurlar arasında yayılan millet fikri, imparatorluktaki bütün unsurlar arasındaki bağları sağlamlaştırarak devletin dağılışını durdurmak isteyen Osmanlı aydınlarının dikkatini çekti.³¹ Ancak onlar bunu yaparken milliyetçiliğin ideolojik mahiyetini görmezden geldiler. Çünkü Batı'da yayılan, laik milli egemenlik prensibi ve buna bağlı olarak gelişen kendi kaderini tayin prensibinin olduğu gibi kabul edilmesi apaçık Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması demek olacaktı. Diğer taraftan Batı'daki milliyetçilik anlayışının temeli, belli sınırlar içerisinde, aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan ve birlikte yaşama duygusuna sahip olan bir millet kavramına dayanıyordu. Halbuki çok milletli Osmanlı Devletinde böyle bir millet yapısı mevcut değildi. Osmanlı Devletinde, toplum düzenini oluşturan mekanizmaya millet sistemi denilmekteydi.³²

³¹ David KUSHNER, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, çev.S.Türet-R.Erdem,(Ankara,1978),9.

³² Cevdet KÜÇÜK, *Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi ve Tanzimat Dönemi*,(Ankara,1985),13.

Ancak bu sistemde millet tabiri etnilerin değil dini grupların ve cemaatlerin karşılığı olarak kullanılıyordu. Dolayısıyla Osmanlı Devletinin benimsediği millet sistemi milliyetçilik fikrinin yayılmasıyla fonksiyonunu yitirmeye başlamıştır. Nitekim imparatorluk tebasının kendisini Ortodoks değil de Yunan, Sırp, Bulgar, vesaire olarak tanımlamaya başlaması ve hatta yüzyılın sonlarına doğru bu kimlik bilincinin şu veya bu yolla müslüman unsurlar arasında da yayılmaya başlaması Osmanlı devletini çökme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.³³

On dokuzuncu yüzyılda milliyetçiliğin yayılması sadece Osmanlıyı değil diğer imparatorlukları da tehdit eden bir gelişmeydi. Bu sebeple milliyetçilik tehdidine karşı imparatorluklar bir yandan askeri ve idari tedbirlere başvururlarken, diğer yandan bir imparatorluk ideolojisi geliştirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu da Tanzimat Hareketi ile bütün unsurların eşitliğine ve dayanışmacı bir anlayışa dayanan Osmanlıcılık İdeolojisini geliştirmeye ve benimsetmeye çalışılmıştır. Bu hareket ile Tanzimat liderleri ve aydınları, Osmanlı vatani ve Osmanlı hanedanına bağlılık temelli bir Osmanlı milleti fikrini savunmuşlardır. Devleti kurtarmak noktasında siyasi bir tavır olarak da niteleyebileceğimiz Osmanlıcılık fikri, Genç Osmanlılar tarafından bir ideoloji olarak geliştirilmiştir. Osmanlıcılık fikrinin savunucularının amacı, çeşitli din ve milliyetlere mensup grupları, eşit siyasi haklarla, ortak bir vatan mefhumu etrafında, meşruti bir idare içine almaktı³⁴.

Ancak milliyetçilik fikrinin hızla yayılışı Osmanlılık duygusunu dağıtmaya başladı. Osmanlıcılık fikrinin imparatorluğun bütünlüğü sağlama fonksiyonunu yerine getiremeyeceği anlaşılınca – Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar resmi yaklaşım Osmanlıcılık olarak kalmakla beraber – hiç değilse müslüman unsurları bir arada tutabilmek amacıyla İslamcılık ideolojisine yönelmişlerdir. Özellikle II. Abdülhamit döneminde İslamcılık ön

³³ Yusuf SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, (İstanbul 1994), 15-18.

³⁴ Enver Ziya KARAL, Osmanlı Tarihi -7. Cilt, (Ankara, 1977), 308-309

plana çıkmıştır. Ancak , Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısı gereği, kendi dönemi içerisinde tutarlı sayılabilecek bu ideolojik arayışlar devleti kurtarmaya kafi gelmemiştir. Çünkü gayr-i müslimlerden sonra, imparatorluktaki Türklerin dışındaki müslüman unsurlarda ayrılma sürecine girmiştir. Gayr-i müslimlerin bağımsızlık kazanarak devletten birer birer ayrılmaları, imparatorluktaki Türk olmayan müslümanların milliyetçi gayeleri benimsemeleri ve bunun gibi nedenlerin etkisi ile imparatorluğu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünen Türklerin arasında da Türk milliyetçiliği doğmaya ve gelişmeye başlamıştır.³⁵

Türk milliyetçiliği; İslam ümmetçiliğinden, çok milletli Osmanlıcılığa, oradan İslamcılığa ve nihayet Türk milliyetçiliği ve vatanperverliği şeklinde kendisini göstermiştir. Bu hareket Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli din ve milliyetlerden meydana gelen kozmopolit yapısı içinde bir tepki ve kendini bulma akımı olarak doğmuş ve Türkçülük olarak adlandırılmıştır. Düşünce tarihimizde modern manası ile millet fikrinin ortaya çıkması bu fikre dayalı olarak gelişen milliyetçilik, Türkçülük hareketinin tekamülüne bağlı olarak meydana gelmiştir³⁶. Türkçü hareket Osmanlı'nın son dönemine, kurtuluş savaşımızda ve milli Türk devletinin kuruluşunda hakim ideoloji olmuş ve milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri haline almıştır.

Türkçülük fikrinin en önemli ideoloğu, bir anlamda günümüz Türk milliyetçiliğinin fikir babası Ziya Gökalp'tir. Ayrıca Türk devriminin düşünsel dayanaklarını araştıranlar ve Kemalizm'e bir ideolog arayanlar en çok Ziya Gökalp üzerinde durmuşlardır. Kimi inceleyiciler Gökalp'i Türk devriminin düşün mimarı olarak değerlendirirler, dahası Atatürk'ün "*Vücutumun babası Ali Rıza Efendi, heyecanlarımın babası Namık Kemal, fikirlerimin babası ise Ziya Gökalp 'tir.*" dediğini öne sürmüşlerdir.³⁷

---

³⁵ Yusuf SARINAY, a.g.e., 18-20

³⁶ Yusuf SARINAY, a.g.e., 20-22.

³⁷ Şerafettin TURAN, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, 18.

Gökalp'e göre milli hareketler, Doğulu halklar arasında her halükarda üç safhadan geçer. Bu hareketler kültürel bir uyanışla başlar, daha sonra bir siyasi hareket şekline dönüşür ve son olarak ta bir ekonomik program formüle eder. Bu görüşe uygun olarak, Gökalp modern Türk milliyetçiliğini Türkçülükte bulmaya çabalar. Türkçülüğün yükselişi ile ilgili Gökalp bir çok sebep belirtir. Özellikle Müslüman Türk toplumunda ortaya çıkmış geleneksel değerlerin yok olmasına vurgu yapar. Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve kültürel olarak gerilemesi Türk aydınının zihninde yeni bir ideoloji arzusu uyandırdı. Avrupa'dan yayılan milliyetçilik fikri ona izlemesi gereken rotayı gösterir.³⁸

Gökalp önceleri Turancılık fikrini benimser. O'na göre:

“ Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan;

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.”

Daha sonraki yıllarda bu dizeler Turancılık fikrini benimseyenlerin bir şiarı olmuştur.³⁹

Ziya Gökalp'e göre Turan Türkler demek olduğu için, sadece Türkleri içine alan bir birliğin adıdır. Türkçülerin uzak ideali Turan namı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Azerileri, Yakutları, dilde, edebiyatta, kültürde birleştirmektir. Turan ideali Türkçülüğün süratle yayılmasını sağlamıştır. O'na göre ideal geleceğin yaratıcısıdır. Türkçülüğü idealin büyüklüğü noktasında üç dereceye ayırır;

- 1) Türkiyecilik
- 2) Oğuzculuk yahut Türkmencilik
- 3) Turancılık

Bugünün gerçeklik sahasında yalnız Türkiyecilik vardır.⁴⁰ Türkiyecilik ideali bir milli devlet olarak Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile gerçekleşmiştir.

---

³⁸ Uriel HEYD, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, çev. Adem Yalçın,(İstanbul,2001) 116.

³⁹ Uriel HEYD, a.g.e. ,141.

⁴⁰ Ziya GÖKALP,Türkçülüğün Esasları , 24-29.

Gökalp'in Türkiye'de kurulmasını istediği siyasi rejim bir milli demokrasidir. O demokrasi ve milliyetçiliği birbirine yakından bağlantılı iki ideal olarak görür.

Ziya Gökalp'e göre millet ne irki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet "dince, dilce ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur". Ortak ahlak, ortak dil, ortak estetik üzerinde durmuş ve Türkçülük fikrini bunun üzerine bina etmiştir.⁴¹ Ziya Gökalp'in milliyetçilik anlayışı oldukça zorlu bir milli mücadele döneminde şekillenmiştir. Onun eserleri modern Türk milliyetçiliğinin en önemli sorunlarından birini açıkça yansıtır. Osmanlı gücü ve prestijinin Batı karşısında sürekli zayıflamasıyla oldukça derinden sarsılan milli kendine saygı ve kendine güvenin nasıl yeniden kazanılacağı sorunu. Gökalp'in öğretisi Genç Türkler ideolojisi ile Atatürk'ün rejimi arasında bir bağ oluşturmuştur. Gökalp cumhuriyetçilik, laiklik, devletçilik, halkçılık, milliyetçilik, ve devrimcilik ilkeleri üzerine bina edilmiş Kemalizm'in temellerini atmıştır.⁴²

Türk milliyetçiliği milli mücadele şartları altında doğmuş olmasına rağmen, asla saldırgan ve etnik ayrımcı olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında da yer alan Atatürk milliyetçiliği sosyal bir milliyetçiliktir. Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkına Türk milleti denir. Türkiye Cumhuriyeti devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Bütün Türk vatandaşları eşit hak ve ödevlere sahiptir. Atatürk millet için şu tanımlı yapmaktadır: "zengin bir anılar kalıtına sahip bulunan, birlikte yaşamak konusunda ortak arzu ve uygun görmede samimi olan ve sahip olunan mirasın korunması ve devamı hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluluğa ulus adı verilir"⁴³. Bu tanımla

---

⁴¹ Ziya GÖKALP, a.g.e., 22.

⁴² Uriel HEYD, a.g.e., 200-203.

⁴³ Şerafettin TURAN, a.g.e., 45.

yetinmeyen Atatürk Türk ulusunun oluşumunda etken olan doğal ve tarihsel olguları şöyle sıralamaktadır⁴⁴;

- 1) Siyasal varlıkta birlik
- 2) Yurt birliği
- 3) Dil birliği
- 4) Irk ve köken birliği
- 5) Tarihsel yakınlık
- 6) Ahlaksal yakınlık.

Türk milliyetçiliğinin cumhuriyet tarihi boyunca üzerinde en fazla tartıştığı konu milli kültürün korunması olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda ve Türk modernleşmesinin gerçekleşmesi hususunda örnek alınan Avrupa medeniyeti karşısında milli kültürün korunması gerekliliği milliyetçi ideolojiyi benimseyenler arasında yaygın bir biçimde savunulmuştur. Batıcılık ve milliyetçilik arasında gidip gelen bu tartışma Türk siyasal hayatına damgasını vurmuştur. Bu bakımdan milli kültür kavramının üzerinde durmak gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde kültür politikasının kuruluşundan bugüne kadar iki ana kaynağı olmuştur. Bunlardan birincisi milliyetçilik ikincisi ise batılılaşmadır. Ziya Gökalp'in Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak adlarını verdiği Milliyetçilik, İslamcılık ve Batıcılık cereyanları içinden İslamcılığın siyasi realitesi Cumhuriyetle birlikte ortadan kalkmış, Cumhuriyetçilere sadece ikisi Batıcılık ve Milliyetçilik kalmıştır.⁴⁵

Milliyetçilik yirminci yüzyılın en büyük siyasi realitesidir. Ayrıca Türkiye'nin hususi durumu onu milliyet prensibine daha sıkı sarılmaya itecek şekilde gelişmiştir. İmparatorluğun sadece dıştan değil, içtende yabancı milliyet hareketleri ile yıkılmış olması, Türk milletinin ister istemez kendi kaderiyle baş başa kalması modern bir millet olmak için sağlam bir milli

---

⁴⁴ Şerafettin TURAN, a.g.e., 49

⁴⁵ Erol GÜNGÖR, Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik, (Ankara,1982) 97-98.

kültüre dayanmak zorunluluğu o devirde milliyetçiliği kamçılayan başlıca faktör olmuştur. Fakat milliyetçiliğimizin en büyük objektif temeli yeni Türk devletini kurarken doğrudan doğruya millete dayanmış olmamızdır. Bu milliyetçiliğin hangi temellere oturtulacağı ve hangi uygulamalarla yürütüleceği ise Cumhuriyet inkılapçılarının kültür politikalarıyla belirlenmiştir.⁴⁶

Batılılaşma ve batı medeniyeti dairesine girme problemi ise sadece bizim değil bir çok memleketin problemi olmuştur. Modern medeniyet ve sanayi inkılabı önce batı memleketlerinde geliştiği için ona sonradan katılan ülkeler, ister istemez, batı memleketlerini örnek almakta ve bu yüzden kalkınma, modernleşme, batılılaşma gibi kavramlar çok defa aynı manada kullanılmaktadır.⁴⁷

Milliyetçi söylemde kültür yada milli kültür kavramları dillerden düşürülmez, her milliyetçilik şu yada bu derecede yabancı olarak tanımladığı bir başka kültür ile bir gerilim veya mücadele içinde doğar. Milli topluluğu diğerleri karşısında ayırt edilebilir kılan da kültürün biricikliği yada benzemezliğidir. Milliyetçiler kültürü nesnel anlamı ile, yani doğa karşısındaki bir vaziyet alış, bir etkinlikler ve ürünler dünyası olarak görmekle yetinmezler. Kültür, nesnel anlamı ile kabul edilmiş olsa bile son tahlilde mutlaka ruhsallaştırılır ve sıkı bir ahlaki donanıma kavuşturulur. Böylelikle milliyetçilik milli olarak tanımlanan topluluğun tartışılmaz değerleri üzerinde yükselir⁴⁸.

Milli kültürler bir medeniyetin çeşitli manzaralarından ibarettir. Milletler arasında alış veriş konusu olan ortak medeniyet unsurları her milletin kendi şartları içinde kendisine mahsus bir kimliğe kavuşur ve böylece her millet medeniyeti kendi tarzında benimser. Bizim kültür dediğimiz şey medeniyetin

---

⁴⁶ Erol GÜNGÖR, "Dünden Bugünden Tarih ..." a.g.e., 98-99.

⁴⁷ Erol GÜNGÖR, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, (İstanbul,1976),86-87.

⁴⁸ Süleyman Seyfi ÖĞÜN, Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik, (Ankara,2000),16-19.

cemiyetlere intikal ediş tarzı veya onlarca benimsenmiş şeklidir. Aynı kültüre mensup fertlerde ve gruplarda o kültürün değerleri nasıl birbirinin tıpatıp benzeri olarak benimsenmiyorsa, aynı medeniyetim unsurları da çeşitli cemiyetlerde birbirinden farklı şekil ve muhtevalar kazanmaktadır. Bir milleti başkan bir milletin tıpkısı haline getirmek imkansızdır. Ancak saf kültürde mümkün değildir.⁴⁹

Milli kültür ve yabancı kültür diye birbirinden tamamen ayrı, bağımsız mevcudiyetlerden bahsetmek doğru değildir. Hiç bir kültür, özellikle Türk kültürü, başkaları ile temastan ve onların etkisinde değişmekten müstağni sayılamaz. Kısaca tarihin her hangi bir anında milli kültürü ve yabancı kültürleri birbirleriyle ilk kez tanışan şahıslar gibi karşı karşıya getiremeyiz. Türk milli kültürünün yabancı kültürler karşısındaki durumuna gelince, elbette devamlı münasebette bulunduğu kültürlerle neler verdiği ve onlardan neler aldığını düşünmeliyiz. Batılılaşma kavramı hangi duygusal tavırla karşılanırsa karşılanırsın Türkiye batılılaşan bir ülkedir. Her şeyden önce teknolojik değişimin yarattığı sosyal ve kültürel değişmelerle karşı karşıyayız. Türkiye bu kültür karşılaşmasında esas olarak alıcı konumdadır.⁵⁰

Türkiye’de milliyetçilik başlangıçta bir siyasi istiklal hareketi olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, bağımsızlığın kazanılması ile birlikte bir milli kültür hareketi haline gelmiştir. Milliyetçilikle milli kültür kavramları çok yakın kavramlar olduğu için milliyetçilerin milli kültür anlayışlarını belirtmekte fayda vardır.

- a) Milliyetçiler, milli tarih içinde yeri olmayan kültür unsurlarının ve değerlerinin milli kültür içinde sayılmasına taraftar görünmüyorlar. Bu görüşe istisna olarak sadece teknolojiyi kabul ediyorlar.
- b) Milliyetçiler teknolojik değişmeyle birlikte mutlaka değer değişmelerinin de yaşanacağını kabul etmiyorlar.

⁴⁹ Erol GÜNGÖR, “Türk Kültürü ...”,a.g.e.,100-107.

⁵⁰ Erol GÜNGÖR, “Dünden Bugünden Tarih ...”,a.g.e.,157-159.

- c) Milliyetçiler Batı medeniyeti dışındaki toplumları kabaca bir terimle “batı dışı” veya “batılı olmayan” diye ayırıp hepsini aynı kategoriye sokan düşüncenin karşısındadırlar.⁵¹

Milliyetçiliğin en belirgin tarafı millete onu başkalarından ayıran bir milli kimlik verme gayreti olmuştur. Milliyetçilerin Türkiye’de bir milli kültür yaratma ve geliştirme gayretleri Batıya benzemekten ziyade yerli olan unsurlar üzerinde durmak yönünde olmuştur. Fakat yerli unsurların aynı zamanda tarihi unsurlar olması ve Türkiye’nin yakın zamanda bu tarih çizgisi üzerinde devam etmeyi kendisi için bir tehlike olarak görmesi onu milli kültür alanında ikileşmeye götürmüştür. Cumhuriyet kendisini imparatorluğun yani tarihinin bir anti-tezi olarak gördüğü için, geleneksel kültüre bazen yabancı, bazen düşman bir tavır takındı. Cumhuriyetçiler aynı zamanda hararetli birer milliyetçi olarak bir yandan da Türkiye’de milli bir kültür kurma ve bu kültürü çağdaş Batı kültürü düzeyine taşıma amacı gütmüşlerdir.⁵²

Türk milliyetçiliğinin kavramsal olarak ortaya çıkışından bu tarafa önde gelen teorisyenlerine baktığımızda Ziya Gökalp’ten Mümtaz Turhan ve Erol Güngör’e uzanan düşünce çizgisi, bir modernleşme anlayışını yansıtmaktadır. Buradaki modernleşme anlayışının ulus devlet yapısını savunduğunu ve aynı zamanda köylü toplumsal yapının, kalkınmış, kentli bir sanayi toplum yapısına dönüştürülmesini amaçladığını görüyoruz. Milliyetçilik anlayışına göre, böyle bir değişimi gerçekleştirirken, modernleşirken, kendi geleneğinden, kültür ve inancından beslenilmelidir. Ayrıca modernleşme tepeden inmecei olmamalı “serbest kültür değişimleri” olarak anlaşılmalı halkın değer alanlarına olumlu bakan özgürlükçü bir modernleşme yaklaşımı benimsenmeli.⁵³

---

⁵¹ Erol GÜNGÖR, “Dünden Bugünden Tarih ...”, a.g.e.,167-168.

⁵² Erol GÜNGÖR, a.g.e.,169-170.

⁵³ Vedat BİLGİN. “ 18 Nisan Seçimleri Üzerine: Gelenekten Moderniteye Geçişin İzdüşümü”,Türkiye Günlüğü, 55,(Mart-Nisan,1999),5.

Türkiye’de milliyetçilik fikrinin gelişimine önemli etkileri olan isimlerden bir diğeri ise Yusuf Akçura’dır. Akçura görüşleri ile Türkçülük fikrine damgasını vuran isimlerin başında gelir.

Akçura’nın Türk tarifi şöyledir: “Türkler dediğimiz zaman “Türk-Tatar” bazen “Türk-Tatar-Moğol” diye adlandırılan bir ırktan gelme dilleri birbirlerine pek yakın, tarihi hayatları birbirine karışmış olan kavim ve kabilelerin tamamını murad ediyoruz” der. Ayrıca Tatar, Kazan, Azeri, Kırgız, Yakut...gibi unsurlarında Türkler tabirinin içinde olduğunu belirtir.⁵⁴

Akçura’ya göre her kavim hatta her kabile, diğerkavim ve kabilelere karşı daima kendi hususiyetini duymuş ve çoğunlukla kendi üstünlüğünü iddia etmiştir. Bu duygu ve iddia milliyet fikrinin ilk başlangıcıdır. Pek tabiki Türklerde de mevcuttur. Fakat milliyet fikri bu duygu ve iddianın çok gelişmiş bir aşamasıdır. Milliyet fikri, kabile ve kavmiyet fikrinin çok ötesindedir. Bugünkü manasıyla milliyet fikri ilk önce Batı’da meydana gelmiştir. Milliyet fikri bir millet meydana getirmiş insan topluluklarının bağımsız bir devlet halinde teşkilatlanarak yaşama hakkını içerir.⁵⁵

Yusuf Akçura da döneminin diğerkavim ve kabilelere karşı daima kendi hususiyetini duymuş ve çoğunlukla kendi üstünlüğünü iddia etmiştir. Bu duygu ve iddia milliyet fikrinin ilk başlangıcıdır. Pek tabiki Türklerde de mevcuttur. Fakat milliyet fikri bu duygu ve iddianın çok gelişmiş bir aşamasıdır. Milliyet fikri, kabile ve kavmiyet fikrinin çok ötesindedir. Bugünkü manasıyla milliyet fikri ilk önce Batı’da meydana gelmiştir. Milliyet fikri bir millet meydana getirmiş insan topluluklarının bağımsız bir devlet halinde teşkilatlanarak yaşama hakkını içerir.⁵⁵

Osmanlı milleti yaratmak fikri ciddi olarak İkinci Mahmut zamanında doğmuştur. Ali ve Fuat Paşalar tarafından benimsenmiştir. Fransız İhtilaliyle yayılan soy ve ırktan daha çok vicdana dayalı milliyet esasından hareketle Osmanlı’nın bünyesindeki dili, dini, ırkı farklı unsurlara serbestlik ve eşit muamele ile tek bir millet haline sokmanın mümkün olduğuna inanıyorlardı.

⁵⁴ Yusuf AKÇURA, Türkçülüğün Tarihi, (İstanbul, 1998), 17.

⁵⁵ Yusuf AKÇURA, a.g.e. 18.

Ancak Fransız İhtilalinin yaydığı fikirler Osmanlı toprakları içinde öncelikle gayrimüslimler daha sonraları da müslümanlar arasında ayrılma taleplerine yol açtı ve Osmanlı milleti siyasetinin mümkün olmadığı görüldü.⁵⁶

Osmanlı milleti siyasetinin başarısızlığı üzerine Panislamizm politikası meydana geldi. Bu fikir hilafet makamının Osmanlıda olmasından hareketle öncelikle imparatorluk sınırları içerisindeki müslümanları birarada tutmayı daha sonrada tüm dünyadaki müslümanları biraraya getirmeyi hedeflemiştir. Abdülaziz'in son dönemlerinde Panislamizm tabiri diplomatik konuşmalara kadar yansımıştır. İkinci Abdülhamit'te bu fikri benimseyenlerdendir. Lakin bu fikirle Osmanlı Tanzimat devrinde terkettiği dini devlet fikrini yeniden benimsemiş olurdu ve vicdan fikir din ırk konusunda getirilen serbestliklerin geri alınması devletin farklı unsurları arasında huzursuzlukların yeniden su yüzüne çıkmasına ve ayaklanmalara yol açabilirdi. Ayrıca bu fikri benimsemek Avrupa'da Türk düşmanlığını arttırırdı. Bütün bunlara ilaveten Türkler dışındaki müslüman unsurların arasında milliyetçi fikirlerin yayılması Panislamizmin de imkansızlığını ortaya koydu.⁵⁷

Panislamizm fikrinin imkansızlığının görülmesi üzerine benimsenen fikir Pantürkizm olmuştur. Irk üzerine kurulmuş bir Türk birliğini öngören Türklük siyaseti umumdur. Sınırları nerede Türk varsa oraya kadar uzanır.⁵⁸

Yusuf Akçura Üç Tarz-ı Siyaset risalesinin devamında bu üç siyaset şeklinin zorluklarını artılarını ve eksilerini hangi bakımlardan uygulanmalarının mümkün olup olmadığını izaha çalışmıştır. Osmanlı milleti siyasetinin mümkün olmadığını, Panislamizm ve Pantürkizmin ise çeşitli zorluklarının mevcut olduğunu dile getirmiştir. Makaleyi kendisine yönelttiği

---

⁵⁶ Yusuf AKÇURA, Üç Tarz-ı Siyaset, (Ankara,1976),19-20.

⁵⁷ Yusuf AKÇURA, a.g.e.,21-23.

⁵⁸ Yusuf AKÇURA, a.g.e.23-24.

“Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha yararlı ve kabil-i tatbiktir?” sorusuyla bitiriyor.⁵⁹

Üç Tarz-ı Siyaset yayınlandığı dönemde yankı bulmuş dönemin fikir adamlarından Ali Kemal ve Ahmet Ferit bu hususta Yusuf Akçura'ya cevap vermişlerdir. Ali Kemal *“Türkü İslamdan, İslamı Türkten, Türk ve İslamı Osmanlılıktan, Osmanlılığı Türkten ve İslamdan ayırmak, tekliği üçe bölmek olamaz. Hayalimize gelse bile fikrimize yerleşemez”* diyerek cevap vermiştir.⁶⁰ Ahmet Ferit ise Akçurayı savunuyor ve Ali Kemal'in cevabına cevaben *“bilmem siyasi işlerde, fırsatları değerlendirmekten, daha doğru, daha faydalı bir yol var mıdır”* diyor ve/fakat Akçura'dan farklı olarak izlenmesi gereken siyasetin Osmanlılık olduğunu savunuyor.⁶¹

Pek tabiidirki Yusuf Akçura ve dönemin diğer fikir adamlarının içinde yer aldığı bu ve benzeri tartışmalar Birinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasında yürütülen Kurtuluş Savaşı ardından Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir milli devlet olarak hayat bulmasıyla birlikte manasını yitirmiştir. Akçura Cumhuriyet ile birlikte kesin bir biçimde Türkçülük ideolojisini benimsemiş ve bu yönde çalışmıştır.

Türk Ocağı, Türk Yurdu, Türk Derneği adlı kuruluşlarla Türkçülük fikrinin teşkilatlanması için çalışmıştır. Akçura Türkçülerin dilin Türkleşmesi, hukukun Türk hukuku olması, estetiğin ve sanatın Türkleşmesi, kısacası Türk kültürünün yabancı unsurlardan ve etkilerden kurtarılması ve kendi asliyetini bulması için çalışmaları gerektiğini savunmuştur. Siyasi ve ekonomik alanlarda da bağımsızlığın ancak milli politikalar izleyerek sağlanabileceğini iddia etmiştir.⁶²

---

⁵⁹ Yusuf AKÇURA, “Üç Tarz...”, a.g.e.,24-36.

⁶⁰ Yusuf AKÇURA. a.g.e.,37.

⁶¹ Yusuf AKÇURA, a.g.e.,55.

⁶² Yusuf AKÇURA, Türkçülüğün Tarihi, a.g.e.165-164.

Yusuf Akçura'nın Türk milliyetçiliği için önemi dogmatizmi reddeden güçlü bir eleştirel kimliğe sahip olmasından kaynaklanır. Akçura dünya sahnesine yeni toplumsal, ekonomik ve siyasal güçlerin çıktığını kavramış ve Türk toplumunun er yada geç bu güçlerle karşı karşıya geleceğini görmüştür.⁶³

Türk milliyetçiliğinin farklı tezahürlerinden bir diğeri memleketciliktir. Memleketcilik görüşünü benimseyenler milliyetçilik ufkunu Türkiye ile sınırlı tutmuşlardır. Memleketciler Anadolu'yu Türk kültürünün asıl kaynağı olarak görmüştür. Bu fikrin önemli temsilcilerinden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Gökalp'in fikirlerini yeniden yorumlayarak Cumhuriyet döneminin toplumsal hareketlerini bu gözle incelemiştir.⁶⁴

Memleketcilik akımının bir diğeri önemli temsilcisi Remzi Oğuz Arık'tır. Remzi Oğuz Arık heyecanlı ve taşkın mizacı yüzünden çok defa yanlış anlaşılmış, ırkçı, Turancı diye tanınmıştır. Ancak ona göre insanlık idealine ulaşmanın yolu vatan sevgisinden geçmektedir. En önemli eseri olan İdeal ve İdeoloji adlı kitabında bütün ideolojilerin üstünde millet ideolojisinin bulunduğunu ve bu ideolojinin insanlık ideali ile çatışmadığını ifade etmiştir. Osmanlıcılık, Turancılık, İslamcılık ideolojilerini ana vatani ihmal ettikleri için eleştirir. Türk milliyetçiliğinin doğuşunu Kuva-i milliye ile başlatanlara katılır. Ona göre milliyetçiliğin ideali Türkiye olmalıdır.⁶⁵

Türkiyede milliyetçiliğin muhafazakar kanadının en önemli temsilcilerinden biri ise Nurettin Topçu'dur. Nurettin Topçu memleketciler yada Anadoluocular olarak adlandırabileceğimiz milliyetçi akımın muhafazakar kanadında yer alan bir isimdir.

Nurettin Topçu, Turancıları ruhçu milliyetçilikten uzaklaşarak maddeci milliyetçiliği benimsedikleri yönünde eleştirir. Ziya Gökalp'in ümmetçilikten

⁶³ François GEORGEON, Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Çev. Alev Er, (Ankara,1986),112-114.

⁶⁴ Hilmi Ziya ÜLKEN, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi Cilt II, (İstanbul,1966),796-804.

⁶⁵ Hilmi Ziya ÜLKEN, a.g.e.,809-813.

milliyetçiliğe geçiş diye adlandırdığı Turancılık hareketi Nurettin Topçu'ya göre aslında ruhçu milliyetçilikten uzaklaşarak maddeci milliyetçiliğe geçiş yönünde atılan ilk adımdır. Turancıların soyu milletle karıştırdıklarını söyler ve Ziya Gökalp ve takipçilerinin hayalci olduklarını düşünür. Ona göre Turancılar Anadolu'da bugünkü ruhumuzu kazanmadan önce Orta Asya'dan sahip olduğumuz geleneklere ve soy esasına dayanan bir milliyetçilik iddiasını yaşıyorlar ve bu nedenle Anadoluçuluğun gerçekçi ve ruhçu milliyetçiliğine maddeci ve ütöplast bir milliyetçilikle karşı koyuyorlar.⁶⁶

Nurettin Topçu İslamcıları ise *“bu memleket çocuğunu yetiştiren emek ve toprağın hakkını inkar ettiler”* diyerek eleştirir. İslamcıların, coğrafya ve iktisadın millet varlığının iskeleti olduğunu, islamın ise ona hayat veren ruh olduğunu gözden kaçırdıklarını iddia eder ve bu açıdan İslamcıları eleştirir.⁶⁷

Nurettin Topçu kendisini Anadoluçu olarak tanımlar. Anadoluçuların soydan ve vatandan kaçan İslamcılardan ve yine vatandan uzaklaşan Turancılardan farklı olarak islamın Anadolu toprağının ayrılmaz bir parçası olduğunu bilerek ve dikkate alarak bir milliyetçilik geliştirdiklerini savunur. *“Anadoluçular gerçek milliyetçiliğimizi bin yıllık tarihimizden çıkararak onun kalbine islamı koydular”*⁶⁸ der.

Topçu'ya göre Türk milliyetçiliğinin dayanması gereken esaslar şunlar olmalıdır:

- 1-Milletin dini, islam dinidir.
- 2-Büyük vatan, Anadolu toprağıdır.
- 3-Soyumuz, Oğuzların Anadolu'nun bin yıllık tarihi içinde eriyip aslını kaybetmeyen Türk soyudur.
- 4-Dilimiz bu ülkede yüzyıllar boyunca devam eden tarihi olgunlaşma ile varlık kazanan kendine özgü ve zengin Türk dilidir.

---

⁶⁶Nurettin TOPÇU, Milliyetçiliğimizin Esasları., (İstanbul,1978),33-43.

⁶⁷ Nurettin TOPÇU, a.g.e.34-42.

⁶⁸ Nurettin TOPÇU, a.g.e.,35.

5-Devlet, merkeziyetçi, otoriteli, mesuliyetli devlettir.

6-İktisadi sistemimiz halkın ihtiyaçlarını karşılayan, her ferdi iş ahlakı ile seferber eden ruhçu sosyalist sistemdir.⁶⁹

Türk milliyetçiliği başlangıcından günümüze değin çok renkli bir yelpazeye sahip olmuştur. Bu çeşitliliğin nedenleri arasında Türk milliyetçiliğinin, imparatorluk geçmişi ve ardından verilen milli mücadele ve sonrasında kurulan üniter milli devlet olma süreci içinde gelişmesi ve bu sürecin aynı anda toplumun modernleşmesi ve demokratikleşmesi gibi sorunları da içerisinde barındırıyor olmasından söz edilebilir. Ancak Türk milliyetçiliğinin çeşitli tezahürlerini oluşturan bu farklı görüşlerin bulunduğu ortak noktalarda mevcuttur.

Milliyetçi bir uslubu olmasıyla tanınan Kaplan'a göre Türk milliyetçiliği hiçbir zaman saldırgan bir ırkçılık karakterine bürünmemiştir. Türk milliyetçiliği ayırıcı değil birleştirici olmuştur. Türkiye'nin bütünlüğünü esas almıştır. Türk milliyetçiliği her zaman barışçı olmuştur, başka devletlerin ve milletlerin bütünlüğünü ve varlığını tehdit eder tutum ve hedefleri hiçbir zaman olmamıştır. Türk milliyetçiliği her dönemde sosyal olaylara karşı duyarlılığı yüksek ve canlı bir fikir hareketi olmuştur.⁷⁰

Türk milliyetçiliğinin bu dinamik karakteri onun, Cumhuriyetimizin başlangıcından günümüze kadar, Türk siyasal hayatının değişmez aktörlerinden biri olarak varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Darbelerle sarsılan ve kesintiye uğrayan Türk parlamenter demokrasisinde milliyetçilik kendisine her zaman bir yer açmayı başarmış ve Türk siyasetinin en önemli taraflarından biri olarak varlığını devam ettirmiştir.

70'li yıllarda Türk siyaset arenasında milliyetçiliğin temsilcisi Alparslan Türkeş önderliğindeki Milliyetçi Hareket Partisi ve ülkücü hareket olmuştur.

---

⁶⁹ Nurettin TOPÇU, a.g.e.,63-64.

⁷⁰ Mehmet KAPLAN, Büyük Türkiye Rüyası ,(Ankara,1969),81-95.

Ülkücü hareketin lideri Alparslan Türkeş'in ismine ilk olarak 1944 yılında "Türkçülük davasının" sanıkları arasında rastlıyoruz. Bir süre sonra serbest bırakılmış ve Harp Akademisini bitirmiş, daha sonra Genel Kurmay ve NATO'da görev yapmıştır. 1960 darbesinin düzenleyicilerinden ve Milli Birlik Komitesinin radikal üyelerindendir (bu yüzden "ihtilalin kudretli albayı" olarak anılır). Ancak Kasım 1960'ta Milli Birlik Komitesinden tasfiye edilen 14 radikal subay arasında yer almıştır ve Yeni Delhi'ye askeri ateşe olarak gönderilmiştir. Ülkeye döndükten sonra 1965'te Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin başkanlığına geçmiş kısa bir süre sonra partinin ismini Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirmiştir.⁷¹ Bu tarihten sonra MHP Türk siyasetinde milliyetçi söylemin merkezi olmuştur. Milliyetçi hareketin sembolleri bozkurt, üç hilal ve ülkücü kavramlarıdır. Milliyetçi hareket başlangıçta Nihal Atsız ve Necdet Sancar gibi isimlerinde etkisiyle Türkçü-Turancı çizgiden beslenmiştir. Alparslan Türkeş tarafından kaleme alınan Dokuz Işık'ın kaynağı ise Kemalist ilkelerdir Dokuz Işık doktrininde yer alan ilkeler şunlardır: 1-milliyetçilik, 2-ülkücülük, 3-ahlakçılık, 4-toplumculuk, 5-ilimcilik, 6-hürriyetçilik, 7-köylücülük, 8-gelişmecilik ve halkçılık, 9-endüstricilik ve teknikçiliktir⁷². 1970 –1980 arasında MHP dönemin siyasi koşullarında etkisiyle daha muhafazakar bir söylem benimsemiş milliyetçi söylemine islami motifleride eklemiştir. Bu durum Nihal Atsız ve takipçilerinin hareketten ayrılmalarıyla sonuçlanmıştır.1975 yılında MHP Süleyman Demirel başkanlığındaki Milliyetçi Cephe hükümetlerinde yer almış bu hükümetlerde Alparslan Türkeş'te devlet bakanlığı ve başbakan yardımcılığı yapmıştır. Bu yıllarda artan toplumsal şiddet olaylarından ve yaşanan siyasal kutuplaşmalardan MHP ve ülkücü harekette etkilenmiş. Partinin gençlik kolları olan Ülkü Ocakları mensupları bu dönemde yaşanan öğrenci olaylarında yer almıştır. Yaşanan bu siyasal kutuplaşma ve şiddet olgusu 1980 askeri müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Darbeyle yasaklanan liderler arasında Türkeş'te yer alır. Ülkü Ocakları mensupları ve MHP'nin üst düzey

⁷¹ Erik Jan ZÜRCHER, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Çev. Y.S.GÖNEN (İstanbul,2002),486-487.

⁷² Alparslan TÜRKES, Yeni Ufuklara Doğru, (İstanbul, 1995), 19.

yöneticileride tutuklanmıştır. Eski siyasetçilere haklarını geri veren 6 Eylül 1987 halk oylamasıyla birlikte yasaklanan diğer siyasetçilerle birlikte Alparslan Türkeş'te siyasete geri dönmüştür ve ölümüne kadar milliyetçi hareketin liderliğini sürdürmüştür⁷³. 1990'lı yıllardan sonra Özal'lı yılların getirdiği liberal ortamında etkisiyle MHP'nin muhafazakar söylemide değişmiş, islami motiflerden büyük ölçüde vazgeçmiş ve yeniden Turancı sicilini canlandırıcı politikalara yönelmiştir. Bu arada milliyetçi çevreler arasında dinsel ve dinsel olmayan milliyetçilik tartışmaları yeniden alevlenmiş, islamcı milliyetçilik akımın temsilcisi olan ve MHP'den kopan Ülkü Ocakları Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu Büyük Birlik Partisini kurmuştur. MHP'de dinsel söylemin hayli kabul gördüğü dönemlerde bile radikal bulunan Seyid Ahmet Arvasi'nin din ve milliyetçilik arasında bağ kurduğu Türk-İslam ülküsü Büyük Birlik Partisi ve ona bağlı Nizam-ı Alem Ocakları'nın hakim ideolojisi olarak belirlenmiştir. Öte yandan MHP ve ona bağlı Ülkü Ocakları'nda islami söylem gerilemiştir. Alparslan Türkeş'in ölümü sonrasında MHP liderliğine seçilen Devlet Bahçeli partinin milliyetçi söylemini devam ettirmiş ve/fakat daha ılımlı, daha uzlaşmacı ve demokratik bir siyaset izlemiştir ve toplumsal dinamikleri daha fazla göz önünde tutan MHP ,dönemin koşullarınında etkisiyle, 18 Nisan 1999 seçimlerinde şaşırtıcı bir patlama gerçekleştirerek ikinci parti konumunda iktidar ortağı olmuştur⁷⁴. DSP-MHP-ANAP koalisyonu halkın beklentilerine cevap verememiş olması, bu koalisyon döneminde yaşanan ekonomik kriz, uzun yıllardır koalisyon hükümetleri nedeniyle yaşanan siyasi istikrarsızlıklar gibi pekçok nedenin biraraya gelmesi sonucunda 3 Kasım 2002'de yapılan seçimlerde halk tepkisini kızgınlık ve tasfiye olarak ortaya koymuş Türk siyasetinin merkezinde yer alan diğer partilerle birlikte MHP'de barajın altına inmiştir. Ancak oy oranındaki bu düşüş milliyetçiliğin popülerliğini yitirmesinden değil yönetsel başarısızlıktan kaynaklanmıştır.

---

⁷³ Alparslan TÜRKES, Bunalımdan Çıkış Yolu, (İstanbul,1996),7-8.

⁷⁴ Süleyman Seyfi ÖGÜN, "Mukayeseli Sosyal Teori...", a.g.e.,149.

Bugün gelinen noktada ise hem Türkiye hem de dünyada yaşanan değişimler ve dönüşümler milliyetçiliğin başka bir biçimde algılanmasıyla sonuçlanmıştır. İki kutuplu dünyanın çözülmesi ve globalleşme olgusunun yaygınlaşması sonucunda bugünün dünyasında politik literatür, artık, mikro milliyetçiliklerden bahsetmektedir. Yine bu bağlamda Türk milliyetçiliğinin de toplumsal duyarlılıkları değişmiştir. Bugün, artık, milli devletler kendilerini hem mikro milliyetçiliklere hem de küreselleşen dünyaya karşı savunmaya geçmişlerdir. Bir başka değişle ulusal kendini, hem makroya hem de mikroya, yani, hem küresele hem de yerele karşı savunmak zorundadır. Tezimizin bundan sonraki bölümünde küreselleşen dünya karşısında değişen milliyetçilik algılaması açıklanmaya çalışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE DEĞİŞEN MİLLİYETÇİLİK ALGILAMASI VE GLOBALLEŞME KARŞISINDA POPÜLER MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik son demlerini mi yaşıyor; 1990'lardan bu yana kabarışı can havliyle yaptığı son bir atak mı? "Tarihin sonunun"⁷⁵ geldiğini düşünenler modernleşmenin bir ürünü olan milliyetçiliğin ve milli devletlerin sona ermesini bekliyorlar. Ne var ki milli devlet ve milliyetçilik sadece modernliğin bir bileşeni değil, modernlik sonrasına da devreden bir gerçeklik. Dolayısıyla Milliyetçiliğin bitişinden / yitişinden değil yeni bir eklemlenmesinden söz etmek daha doğru olur⁷⁶.

Günümüz dünyasına baktığımızda açıkça görüyoruzki; her milleti muayyen bir ülke içinde sınırlandırdığını iddia eden tabii hudutlar milletler arası barışı kendiliğinden sağlayamıyor. Milliyetçi hırsların en çok alevlendiği karışık bölgelerde görüldüğü üzere bir işe yaramıyor. Kendi kaderini tayin prensibinin tatbiki neticesinde kurulan devletler en az yerlerini aldıkları imparatorluklar kadar karışık bölgeler ve anormalliklerle doludurlar.⁷⁷ Öte yandan 1990'lardan bu yana, bilimsel ve politik platformların en gözde tartışma konusu olarak "küreselleşme" kavramının öne çıktığını görüyoruz. Dizginlenmemiş bir küreselleşmenin milli değerler ve milli devletler üzerinde yarattığı tahribat ve erozyon aşikar bir biçimde karşımızda duruyor. Ulus devletler kendini yerel olana ve küresel olana karşı savunmak zorunda kalıyor. Milliyetçilik kendisini mikroya ve makroya karşı yeniden konumlandırıp, yeniden tanımlıyor.

---

⁷⁵ Francis Fukuyama *The End Of History*, The National Interest, 16,1(1989)

⁷⁶ Tanıl BORA, *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, (İstanbul, 1995), 13.

⁷⁷ Elie KEDOURIE, a.g.e. 117-118.

Bize durmaksızın içinde yaşadığımız kürenin daha küçük ve daha bileşik bir hale geldiği hatırlatılıyor. Her yerde ekonomiler ve toplumlar arasında daha sıkı bağlar oluşturuluyor ve eskiden bağımsız olan devletler ve milletler, karmaşık bir devletler arası örgütler ve düzenlemeler ağı ile kuşatılarak uluslararası düzene dahil ediliyor. Dünyanın her köşesinde etnik geçmişler yeniden gündeme getiriliyor. Eski kültürler parçalanarak yeni bir biçime sokuluyor. Tüm dünyada insanlık teknoloji çarkına kapılmış ve kitle iletişimiyle kuşatılmış durumda. Diğer taraftan ise etnik milliyetçiliklerin, dinsel fundamentalizmlerin ve grup antogonizmalarının yeniden doğuşuna tanıklık ediyoruz. Özerlik ve ayrılma hedefli etnik protestolar, milli irredantizm savaşıları her yerde patlak veriyor ve etnik kimlikler son derece hassas siyasal meseleler olmaya devam ediyor.⁷⁸

Bir dünya süreci olarak küreselleşmenin sonuçları kendisini kültürel, ekonomik, siyasal alanlarda hissettiriyor. Küresel kitle kültürü olgusuna daha yakından baktığımızda görüyoruzki bu olgunun öne çıkan özelliklerinden ilki küresel kitle kültürünün Batı merkezli olmaya devam etmesidir. Yani, Batı teknolojisi, sermayenin yoğunlaşması (tekelleşmesi), tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması ve Batı toplumlarının öyküleri ve görselliği: Bunlar küresel kitle kültürünün de yönlendirici kaynağı olmaya devam ediyor. Bu anlamda küresel kitle kültürü Batı merkezlidir ve daima İngilizce konuşur. Küresel kitle kültürünün ikinci en önemli özelliği ise kendine özgü türdeşleştirme biçimidir. Farklılıkları özümseyerek daha büyük ve her şeyi kapsayan ve aslında Amerikan tarzı bir anlayışı olan bir çerçevenin içine yerleştirmek istemektedir. Yani sürekli daha fazla yoğunlaşan kültür ve diğer sermaye biçimlerinde yer edinmiştir. Ama artık , ancak yerel sermayeler aracılığıyla, diğer siyasal ve ekonomik seçkinlerin yanında ve onlarla işbirliği içinde hüküm sürebileceğini anlamış olan bir sermaye biçimidir. Onları silip atmaya kalkışmaz; onların aracılığı ile işler. Bir yandan küreselleşme çerçevesini ayakta tutarken öte yandan

---

⁷⁸ A.D.SMITH,Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, Çev. Derya Kömürcü, (İstanbul,2002),xv-xx.

sistemin polisliğini yapar. Yani bugün artık, küresel ekonomik ve kültürel güç çokuluslu ama merkezsiz olarak ayakta kalabileceğini anlamış durumdadır.⁷⁹ Daha açıkçası toplumsal ve ekonomik örgütlenmelerin merkezsizleştirilmiş biçimleri küreselleşmeye hizmet etmektedir. Bir başka ifade ile söyleyecek olursak ulus devletin sınırları küresel ekonomik ve kültürel örgütlenmeler tarafından aşılırken diğer yandan etnik farklılıkların altı sıklıkla ve özenle çizilerek ulus devletin sınırları aşındırılmaktadır. Farklılıkların altının bu denli kalın kalemlerle çiziliyor olmasının sebebi, ulus devletleşme sürecini kaçırmış olan bu etnik unsurların ulus devletlerin üzerindeki etkisi ne derece –az yada çok- olursa olsun, küresel güçler karşısında etkili olduklarını söylemenin pek de mümkün olmadığı gerçeğidir. Yerele dönüş genellikle, kendisinin küresele bir tepki olarak doğduğunu iddia etse de farklılıkların küresel güç için bir önemi yoktur.

Küreselleşmenin hakim söyleminin, milliyetçiliğin anakronikleştiği tespitini içerdiğini, dünyanın uluslar üstü veya milli devletler üstü örgütlenmelere yöneldiği bu nedenle millet ve milli devlet bazında titizlenme devrinin geçtiği savına dayandığını görüyoruz. Yaşanan milliyetçi kabarma tekdir ediliyor. Ancak milli devlet ideolojisi çözülüp klasik milliyetçiliğin dışlanmasıyla toplumda oluşacak kimlik ve aidiyet açığı nasıl ve neyle kapanacak?⁸⁰ Globalleşme ve refakatçisi etniklik bu açığı kapamaya yeter mi? Farklı milli devletler eğilimine karşı, tek dünya eğilimi ile tek millet eğilimine karşı her milli devlette farklı etnik gruplar eğilimi...Bu zorlamanın ulus devleti ve onunla bağlantılı olarak milli kimliğin erozyonuna yol açtığı bir gerçek. Ama bu gerçek ulus devletin tarih sahnesinden çekildiği anlamına gelmiyor⁸¹. Ulus devletler hala dünya düzeninin en rasyonel aktörleri olarak varlıklarını devam ettiriyorlar. Sadece mili devlet ve klasik milliyetçiliğin biz ve onlar ayrımının farklılaştığını, ulus devletin kendini yerelin çözümleyici ve

---

⁷⁹ Stuart HALL: “Yerel ve Küresel:Küreselleşme ve Etniklik”,Küreselleşme ve Dünya Sistemi,Der.Anthony D. King, Çev. S.H. Tuncel,(İstanbul,!998),48-55.

⁸⁰ Tanıl BORA, a.g.e., 23

⁸¹ Stuart HALL, a.g.m., 46-47

globalin anonimleştirici ve kozmopolitleştirici etkilerine karşı savunur hale geldiğini görüyoruz.

Yirmi birinci yüzyılın başında, yeni dünya düzeni/ küreselleşme; insan haklarına saygı, piyasa ekonomisine mutlak sadakat, küresel barış ve istikrar anlamına gelmektedir. Bu değerleri kabul etmeyen ülkelerin ve anlayışların küreselleşme süreci dışında kalacağı, daha doğrusu dışına itileceği düşüncesi “küresel resmi ideoloji”nin ana müeyyidesi olarak savunulmaktadır. Bu kavram ve değerlerin yerkürenin kuzeybatısının gelenek ve çıkarlarından mülhem olması bir yana üstünlüğünün ve evrenselliğinin de mutlak bir veri olarak kabul edilmesi istenmektedir. Küreselleşme olgusu bu haliyle ister istemez bir “küresel totaliter ideolojiye” dönüşme eğilimini içinde barındırmaktadır. Dünyanın bugün içinde bulunduğu hal ise bize “yeni dünya” adına söylenen parlak sözler ve yürütülen politikaların adil ve yaşanılabilir bir dünya idealinden çok uzakta kaldığını göstermektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan kanlı gelişmeler iyi ambalajlanmış bütün söylemlerin aksine, küreselleşmenin batı dünyası için daha güçlü bir refah ve güvenlik sistemi oluşturma sürecine hizmet ettiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.⁸²

Yirmi birinci yüzyıl başında uluslararası ilişkiler sistematığının daha karmaşık bir nitelik kazanması ile küreselleşme arasında organik bir bağın bulunduğu doğrudur. Özellikle ABD'nin genelde ise Batının ekonomik ve ideolojik alanlarda zafer ilan etmesi potansiyel rakiplerin görece zayıflığı küresel hegemonyanın biçimini ve yönünü belirlemiştir. Milletlerarası sivil toplum örgütleri ve sermaye devlet dışı aktörler olarak küreselleşme sürecinin bir parçası olmuşlardır. Ancak yaşanan bu değişime rağmen milli devletler küreselleşme karşısında kendilerini yeniden üreterek hayatîyetlerini sürdürmeye devam etmişler / ediyorlar. Etki alanı giderek büyüyen küresel sorunlar ve açmazlar devletler arası işbirliğini daha da stratejik ve zorunlu hale getirmiş bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında görülüyor ki milli

---

⁸² Esat ÖZ: “ 21. yy’da Milli Devlet, Küreselleşme ve Türk Milliyetçiliği”, Modern Türkiyede Siyasi Düşünce, cilt 4, (İstanbul, 2002), 753-754.

devletlerin önemi daha çok artmaktadır. Eğer “her etnik topluluğa bir devlet” ığirtkanlığı küreselleşmenin mimarları durumundakilerin yeni çağa ilişkin “resmi sloganları” ise, bu küresel istikrara, demokrasiye ve insanlığa değil küresel kaosa ve toplumsal kargaşaya hizmet eder. Böyle bir yaklaşım ile küresel sorunlarla başa çıkmak mümkün değildir.⁸³

Küresel sermaye ve finans sistemi önündeki milli ve insani duyarlılıkların olabildiğince kaldırılmasını talep etmekle, küresel imtiyazlar ağını sürekli genişletmek istemektedir. Bu durumda temel kalkınma sorununu aşamamış ölkeler, yabancı yatırım ve sermaye ihtiyacı ile milli ve sosyal duyarlılıklar arasında sıkışıp kalmaktadır. Küresel sermayenin kazandığı etkinlik bu sermaye sınıfının son tahlilde belirli ölkelere ait olduğu gerçeğini değiştirmediği gibi, milli devlet olgusunu da geçersiz kılmamaktadır. Bu küreselleşmenin içinde barındırdığı paradokslardan biridir. Milli devletlerin egemenlik haklarını özellikle son yıllarda daha çok paylaşmak ve bir ölçüde bölgesel organizasyonlara devretmek zorunda kaldıklarını söylenebilir. Demokrasi meselesini doğrudan milli devlet ölçeğinde ele aldığımızda görölüyor ki devletin ekonomik ve siyasi alana ait egemenlik haklarının bir kısmından vazgeçmesi yada yaptırım yeteneğini kaybetmesi, aslında milletin siyasi varlığı ve etkinliğinin gerilemesi ile eşdeğer bir niteliğe sahiptir. Millet dışı kuruluşların ve sermayenin tazyiki altına giren devletin, kendi halkıyla dış dinamikler arasına sıkışması söz konusu olmaktadır. Küreselleşme sürecinin mevcut işleyiş biçimi gelişmekte olan ölkelerin demokratik rejimlerini pekiştirme ve küreselleşme sürecine dahil olmalarını zorlaştırmaktadır. Adalet ve dayanışma gibi değerlerden uzak bir küresel düzen ile batının demokrasi ihracı ve bireysel insan hakları talebi arasında evrensel bir çelişki vardır. Daha fazla demokrasi vaadi, dünya barışının pamuk ipliğine bağlı olduğunun yaşanan gelişmeler ışığında hemen hemen her gün yeniden ispatlanması karşısında bir vaat olarak kalmaktan öteye geçmediğinden küreselleşmenin bir diğer paradoksu olarak karşımızda durmaktadır.⁸⁴

---

⁸³ Esat ÖZ, a.g.m., 255-256.

⁸⁴ Esat ÖZ, a.g.m., 256-257.

Globalleşme esasen Batı-dışı toplumları daha derinden ilgilendiren ve etkileyen bir sürece atıfda bulunmaktadır. Bu süreç çok boyutludur. Bu boyutlardan birincisi; Neo-liberalizmin yön verdiği ideolojik bir kavramlaştırmayı ifade eder. Buna göre, globalleşme dünyayı tek bir pazar çerçevesinde birleştirmenin ötesinde, dünyanın kendisini, bizatihi, pazar, yani bütün an ve noktalarında sadece piyasa kurallarının geçerli olduğu bir varlık alanına dönüştürmeye yönelik bir nitelik taşır. Globalleşmiş bir dünya, her yerin pazar, her şeyin pazar için olduğu, herkesin pazarda olduğu bir dünya olacaktır.⁸⁵ Globalleşme sürecinin boyutlarından ikincisi; Globalleşme ile bir “dünya toplumu” anlayışı doğrultusunda ülkelerin birbirine çok boyutlu ilişkiler ağı içinde bağlı hale gelmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda “dünya toplumu”ndan kastedilen, ulus devletlerin politik hayatlarınca belirlenemeyen veya bütünleştirilemeyen sosyal ilişkilerdir. Söz konusu ilişkiler dünya toplumunun birliksiz bir çokluk olarak yeniden inşasını sağlamanın araçları olarak düşünülmektedir. Globalleşme sürecinin üçüncü boyutu ise; Politika ve sivil toplum alanlarındaki süreçlerin artık ulus devletler tarafından değil ulus aşırı aktörler tarafından yönetilir hale gelmesini içeren boyuttur.⁸⁶

Çok boyutlu bir süreç olan globalleşmenin yarattığı etkileri; bireysel kimliklerin patlaması ve politikleşmesi, bireylerin davranış kalıplarını global bir perspektife ve global bir kültüre göre ayarlamasına yönelik dayatmaların belirmesi, merkezi kurum ve yapıların etkisinin ve öneminin giderek azalması, yerel kurumların etkisinin ve öneminin artması olarak belirtebiliriz. Bu etkileri aracılığı ile globalleşme, kültürel dünyayı simgeleyen ulus ve politik dünyayı simgeleyen devlet arasındaki güçlü bağı giderek parçalamaktadır.⁸⁷

---

⁸⁵ Kadir ÇANGIZBAY: “Globalleşme ve Kamusal Alan”, Global ve Yerel Eksende Türkiye, Der. Ali Yaşar SARIBAY, E. Fuat KEYMAN, (Ankara, 2000), 140-143.

⁸⁶ Ali Yaşar SARIBAY, Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji, (Ankara, 2000), 102.

⁸⁷ Ali Yaşar SARIBAY, a.g.e., 102-103

Globalleşme ve ulus devlet arasındaki kriz şu beş durumu içermektedir. Birincisi; Globalleşmeye göre etnik politik iktidarın alanı artık ulusal hükümetler olarak kabul edilemez. Bu iktidarın ,ulusal, bölgesel, ve uluslararası düzeylerde farklı güçler ve failer tarafından paylaşılması gerekmektedir. İkincisi; Politik kader birliği fikri, artık , sadece bir ulus devletin sınırları içinde anlama sahip değildir. Günümüzde politik toplulukların kader birliğinin çerçevesini, karmaşık ekonomik, örgütsel, kültürel süreçler ve yapılar belirlemektedir. Üçüncüsü; Resmi devlet otoritesi ile bölgesel ve global düzeylerde politik ve ekonomik sistemlerin fiili pratikleri ve yapıları arasında giderek büyüyen kopukluklar meydana gelmiştir. Bu kopukluğun işaret ettiği en önemli nokta, global sistem içerisinde ulus devlet yönetimlerinin kendi yurttaşları için en doğru ve en uygun politikaları uygulayabilecek olan tek merci olmaktan çıkarılmasıdır. Dördüncüsü; Ulusal egemenliğin tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Ancak, bununla birlikte, globalleşme , ulusal egemenliği , önemli alanlarda ve bölgelerde çapraz sadakat bağları, hakların ve görevlerin çatışan yorumları, birbirleriyle bağlantılı yasal düzenlemeler ve otorite yapılarıyla makro düzeyde dönüşüme zorlamaktadır. Beşincisi; Sınır problemleri de globalleşme bağlamında düşünülmesi gereken önemli bir husus olarak kendini göstermektedir. Ulus devletin fizik gücüne dayanan bir yaklaşımla sınır problemlerini çözmeye çalışması global aktörler tarafından uygun görülmemektedir. ⁸⁸

Güçlü devletlerin sadece kendi halkları için değil başkaları içinde kararlar aldığı ve ulus aşırı aktör ve güçlerin ulus devletin sınırlarını değişik yollarla aştığı bir dünyada kimin kime karşı ve hangi temelde sorumlu olacağı sorusunun henüz makul bir cevabı bulunabilmiş değildir.

Globalleşmeden bahsederken sadece ulus devleti geriletken bir süreci tanımlamıyoruz. Aynı zamanda bir politik-ideolojik eğilimden de söz ediyoruz.

---

⁸⁸ Ali Yaşar SARIBAY, ag.e., 103-104.

Özellikle batı dışı toplumlar için rahatsız edici derecede “Batılılaştırma” dan veya global düzende ABD’nin tek hakim güç olduğu göz önüne alındığında “Amerikanlaştırma” dan söz ediyoruz.⁸⁹ Tabi bu arada globalleşmenin bağrında taşıdığı yerelleşmenin yol açtığı tam aksi yöndeki gelişmeleri görmezden gelemeyiz. Dünya küreselleşmenin getirdiği türdeşleşmenin yanı sıra yerelleşmenin yol açtığı , kültürel farklılaşma, kültürel derinleşme veya kültürel karmaşa ile karşı karşıyadır.⁹⁰

Globalleşme modernitenin ulusal boyuta verdiği ayrıcalıklı konumu sarsmakta, global-yerel etkileşim ağında kimlik ve fark taleplerini kamusal alana taşımakta, devlet toplum ilişkilerinin karmaşık ve çok boyutlu bir nitelik kazanmasına ve bu bağlamda ulus devletin bir meşruiyet krizi ile karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Globalleşme ve çok-kültürlülük süreçlerinin siyasetin bağlamını ulus devletin dışına/ötesine taşımasıyla yarattığı bu krize karşı liberal demokrasinin önerdiği çözümlerden biride anayasal vatandaşlık kavramı olmuştur. Anayasal vatandaşlık kavramı ile hedeflenen sadece bireysel özgürlük ve hakların korunması ve devlet iktidarının demokrasi çerçevesinde bireyler lehine sınırlandırılması değil aynı zamanda kültürel (etnik, dinsel, cinsel, vb...) farklılık taleplerinin köktenci siyasal stratejilere dönüşmeden engellenmesini sağlayabilme umudu ve ihtimalidir.⁹¹

Küreselleşmenin kültürleri öğütme gücü ve hızlandırdığı yabancılaşma olgusu ile yerelleşme-küreselleşme kısılcacının yaratacağı riskler, yol açabileceği muhtemel tehlikeler küreselleşmenin bir açmazıdır. Küreselleşme sürecinin yarattığı toplumsal ve kültürel alt-üst oluş karşısında verilebilecek en anlamlı ve evrensel yanıt milli kültür ve milli kimlik kavramlarıdır. Milli kimlik her şeyden önce bir toplumu ve devleti evrensel ölçekte

---

⁸⁹ Ali Yaşar SARIBAY, a.g.e., 187-189.

⁹⁰ Immanuel WALLERSTEIN: “Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir şey Olabilir mi?, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Der.A.D. KING,Çev. S.H.Tuncel, (İstanbul,1998),128-129.

⁹¹ A.İÇDUYGU, E.F.KEYMAN: “Globleşme Anayasallık ve Türkiye’de Vatandaşlık Tartışması”, Global ve Yerel Eksende Türkiye, Der. E.F.Keyman,A.Y.Sarıbay,(Ankara,2000)171-177.

tanımlayabilmenin ve temsil edilebilmesinin hali hazırdaki tek geçerli ön şartıdır.

Görüldüğü üzere küreselleşme ve yerelleşme olguları ülkelerin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel hayatını, daha açıkçası, milletlerin kaderini ilgilendirdiği ölçüde milliyetçiliğinde doğrudan konusunu teşkil etmekte. Milli devletler, adil ve onurlu bir işbirliği üzerine inşa edilecek bir küresel düzenin en anlamlı yapı taşları olmaya devam etmekte. Milli devlet modelinin üstünlüğü bütün iddia ve eleştirilerin aksine henüz aşılmış değildir.⁹²

---

⁹² Esat ÖZ, a.g.e.,257-260.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE POPÜLERLEŞEN MİLLİYETÇİLİK

Dünyanın yaşadığı bütün bu değişimlerin ve gelişmelerin pek doğaldır ki ülkemizde de yansımaları olmakta, etkileri görülmektedir. Türk milliyetçiliği de yirmi birinci yüzyılın şartları ve dinamikleri karşısında kendisini yeniden tanımlamak ve üretmek zorundadır. Türk milliyetçiliğinin, tezimizin önceki bölümlerinde değindiğimiz, geleneksel gündemi değişmiştir. Eski gündeme ilaveten, 1990'lardan bu yana dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmelerin etkisiyle, Türk milliyetçilerinin başka soru ve sorunlara da cevap üretme zorunluluğu doğmuştur.

1990'lardan bu yana dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmelerin etkisiyle Türk milliyetçiliğinin duyarlılık noktaları artık ne klasik anlamda bir anti-komünizm ne de Kaf dağının ardındaki soyut bir Turancılık düşüdü. Türk milliyetçiliği Cumhuriyet tarihi boyunca karşılaşmadığı derecede sahici sorunlarla karşılaşmaktadır. Avrupa Birliğine giriş konusunda yürütülen politikalar, Kıbrıs meselesinin uluslararası platformlarda yarattığı bunalımlı durumlar, Kürt milliyetçiliği ve terörizm.

Son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye'de yaşanan, vatandaşlık kavramı üzerinde yoğunlaşan tartışmaların odağında globalleşme süreçleri içinde artan toplumsal hareketliliğin vatandaş ulus devlet ilişkisi üzerindeki etkileri yatmaktadır. Etnik kimliklerin yükselişi ve uluslararası göç hareketlerinin artışı gibi gelişmelerle birlikte bir kimlik konusu olarak vatandaşlık toplumsal ve siyasal gündemin konusu olmaktadır. Türkiye'deki vatandaşlık tartışmaları Avrupa Birliğine uyum süreci içinde demokratikleşme konusu ekseninde anayasal vatandaşlık kavramı üzerinden yürütülmektedir. Farklılık talep eden kesimlerin –Kürt milliyetçileri, İslamcılar, Aleviler gibi-

siyasi ve kültürel kümelerin kimliklerinin kamusal alanda tanınmasını istemeleri anayasal vatandaşlık kavramını yeniden gündeme getirmiştir.⁹³

Hem Türkiye'nin kendine özgü koşulları hem de dünyanın değişen koşulları çerçevesinde farklılık taleplerinin kamusal alana taşınması, toplumsal kimliklerin –ki bunların başında Kürtler gelmekte- siyasal ve toplumsal olarak tanınma istekleri bir tartışma alanı olarak ortaya çıkmış ve bu alan Cumhurbaşkanı ve Başbakan gibi devletin en yetkili ağızları tarafından bile anayasal vatandaşlık kavramı ile tanımlanmıştır. Anayasal vatandaşlık kavramı diğer bütün alt kimliklerin (dinsel, cinsel, etnik, vs...) ötesinde ve üstünde, kuşatıcı, sözleşmeye dayalı bir üst kimlik olarak bu tartışmaya demokratik bir yanıt olarak düşünülmüştür.⁹⁴ Bu noktada Türkiye'de yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda milli kimlik kavramına yeniden bakmak gerekmektedir.

Milli kimlik sorununu ele alırken temel eksen olarak tarihselliğin altını çizmeliyiz. Milli kimliklerin oluşumunun temel parametrelerinden birisi tarihtir. Toplumların tarihsel birikimlerinin oluşturduğu iki önemli zemin vardır. Bunlar uygarlık ve kültürel yapılarıdır. Uygarlık ve kültürler birlikte dönüşürler, onları bir bütünün farklı yüzleri olarak ta görmek mümkündür. Uygarlık ve kültürün tarihsel olarak çeşitli etnisite, topluluk, alt kültür gibi insan gruplarının üzerinde inşa ettiği ortak paydalar onların milli kimliklerini oluşturur. Dolayısıyla milli kimlik her hangi bir etnisitenin içinde değil etnisitelerin aşıldığı yerde ortaya çıkar. Yani milli kimlik bir soy grubunun, bir etnik grubun, bir dini grubun bir dil grubunun kimliği değil onları aşan onları dönüştüren onlara ortak bir payda ve zemin oluşturan bir üst yapıdır.⁹⁵

Son dönemlerde Türkiye'de yoğun olarak tartışılan milli kimlik ile ilgili konuların yanlış bir bakış açısıyla ele alındığını görüyoruz. Türk etnisitesinin

---

⁹³ Ahmet İÇDUYGU, E.Fuat KEYMAN, a.g.m., 178-182.

⁹⁴ Ahmet İÇDUYGU, E.Fuat KEYMAN, a.g.m., 183-187.

⁹⁵ Vedat BİLGİN: "Etnisite, Milli Kimlik, Tarih ve Toplum, Türkiye Günlüğü,80,(Bahar 2005),81-84.

–ki Türk etnisitesinden değil muhtelif Türki veya akraba etnisitelerden bahsedilebilir- Türk milli kimliği veya Türk milleti yerine kullanıldığını görüyoruz. Bu yanlış bakış açısı Anadolu toprağında bin yılda oluşturulan büyük sentezi yok sayan hayali bir bakış açısının ürünüdür. Oysa Türk milli kimliği herhangi bir etnisiteye indirgenemeyecek bir tarihselliğe ve büyüklüğe sahiptir ve Türk milli kimliği bu etnisitelerin aşıldığı yerde ortaya çıkmıştır. Bu gerçeği görmezden gelerek milli kimliğin bir etnisiteye indirgenmesi tarih dışı bir zeminde ırkçılığa kaymak demek olur.⁹⁶

Son yirmi yılda Türkiye’de etnik ayrılıkçılığa dayalı terör, ırkçılığa dayalı milli kimlik anlayışının maliyeti yüksek olmuştur. Türkiye’de yaşayan Türk ve akraba etnisitelerin -bunların arasında Kürtlerinde bulunduğu, bilinen sınırlarının bin yılda inşa edilen bir uygarlık ve kültürel zenginliğe sahip olduğuna değindik- ayrımcılığa ve ırkçılığa dayanan yaklaşımlarla bir yerlere sürüklenemeyeceği bu kültürün yarattığı sağduyu sayesinde ortaya çıkmış durumda. Bin yılda oluşturulan bu yapı, bir etnik topluluk olarak Kürtleri iddia edilenlerin aksine eski Mezopotamya halklarından daha çok Anadolu’daki Türk akrabalarına yaklaştırmıştır. Bu bakımdan son yirmi yılda yaşanan bütün terör olaylarına rağmen halkın ortaya koyduğu sağduyulu tavır, Türk milli kimliğinin kuşatıcılığının ve toplumumuzun ortak uygarlık ve kültürünün ne denli dinamik olduğunun bir kanıtıdır.⁹⁷

Türkiye’de veya her hangi bir ülkedeki etnik ayrımcılık, etnisiteye dayalı ırkçılık, toplumsal yapı değişmelerinin yarattığı bunalımlardan, toplumun yaşadığı modernleşme sancularından beslenerek yaygınlık kazanabilir. Fakat toplum kendisini yeniden üretecek dinamikleri kaybetmediği sürece bu hareketler sınırlı kalmaya devam eder. Türkiye’nin son yirmi yılda yaşadığı etnik çatışma ve ayrımcılığının ırkçılık boyutlarına ulaşmasında sadece Türk modernleşmesinin yaşadığı problemler değil aynı zamanda Türkiye’nin yönetsel ve siyasal sisteminde yaşana sorunlar ve en

---

⁹⁶ Vedat BİLGİN, Etnisite, Milli Kimlik..., a.g.m. 84-85.

⁹⁷ Vedat BİLGİN, a.g.m., 85-86.

başta da Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde yaşadıkları ile ilgidir. Demokratikleşme meselesini bir özgürleştirme ve modernleştirme paradigması içinde ele alabilecek entelektüel bir zeminini oluşturulamaması ve demokratik açılımların dış belirleyiciliklerin zorlamaları sonucunda gerçekleştirilmesi sağlıksız bir anlayışın doğmasına yol açmıştır.⁹⁸

Türkiye'nin gündeminde bugün en önemli proje AB üyeliğidir. Türkiye bu süreçte şimdiye kadar kendi başına gerçekleştirmediği demokratik reformları, dahil olmak istediği bu uluslararası yapının etkisiyle gerçekleştirmeye mecbur olmuştur. Belki de Cumhuriyet tarihimiz boyunca çoktan gerçekleştirilmiş olması gereken bu reformların dış belirleyiciliklerin zorlamalarıyla gerçekleştirilmiş olması ,Türkiye'nin kendi iç hassasiyetleri de hesaba katıldığında, halkın reformları belli bir mesafe ve milliyetçi bir kuşkuyla karşılaması sonucunu da beraberinde getirmiştir.

Avrupa Birliğine üyeliğin tek çıkar yol olarak sunulması, bu üyelik sürecinde gereken yasal düzenlemelerin, reformların halkın bunları sorgulayabilmesini ve kabul etmesini zorlaştıracak bir hızla gerçekleştirilmesi, uluslararası arenada Kıbrıs meselesi, merkezinde PKK'nın yer aldığı Kürt etnik ırkçılığı gibi konuların her fırsatta Türkiye'nin aleyhine adeta bir manivela gibi kullanılması, Türk halkının bütün bu yaşanan sürece milliyetçi bir kuşkuyla yaklaşmasına neden olmaktadır.

2005 Nisan ayında Nevruz kutlamaları sırasında yaşanan bayrak yakma hadisesi, Türk halkının milli duyarlıklarını harekete geçirmiş , yurt genelinde bu hadiseyi kınamak için Türk Bayrağına saygı mitingleri düzenlenmiş olanları kınayan tepkiler yükselmiştir. Ancak bütün bu tepkiler korkulanın aksine etnik bir asabiyete dönüşmemiş, Türk halkı medyaya yansıtan bir iki istisna dışında sağduyulu olmayı bilmiştir. Türk halkının bu sağduyulu tavrı sayesinde Türk milli kimliğinin bir üst kimlik olarak, tek bir

---

⁹⁸ Vedat BİLGİN, Etnisite, Milli Kimlik..., a.g.m.,86-87.

etnisiteye indirgenemez ve etnik bir asabiyete dönüştürülemez, etnisitelerin üstünde kuşatıcı ve bütünleştirici bir milli kimlik olduğu bir kez daha görülmüştür.

Türkiye'nin ve Dünyanın içinden geçtiği süreçler milliyetçiliğin popülerleşmesine ve gündelik hayatta daha fazla görünür hale gelmesine neden olmaktadır. Milliyetçilik bireylerin özel hayatlarına sızan bir söylem. Vatanı korumak aynı zamanda aile fertlerini , dostlarını, sevdiklerin, kendi yaşam biçimini, özetle sahip olduğun her şeyi korumak anlamına da geliyor. Milliyetçiliğin bu özelliği onu gündelik hayata taşıyor, elle tutulur ve gözle görünür hale getiriyor.

Milli anlamlar yüklenen spor karşılaşmaları, adeta birer vatan kahramanına dönüştürülen milli sporcular, milliyetçi slogan içeren şarkı sözleri, şiirler, her fırsatta açık milliyetçi mesajlar içeren gazete manşetleri, milliyetçi ayrıntılara sahip yiyecek, giyecek isimleri, markalar, logolar, semboller, milliyetçi çizgiler taşıyan giyiniş biçimleri, mitinglerde, spor karşılaşmalarında, şehit cenazelerinde karşılaşılan milliyetçi sloganlar, milli kahramanların isimlerini taşıyan sokaklar ve buna benzer biçimlerle ve yollarla milliyetçilik kendisini her vesileye yeniden üretmektedir.

Milletin devamlılığı büyük ölçüde milleti oluşturan bireylerin kendilerini milletin bir parçası olarak görmeye devam etmeleri ile mümkündür. İşte tam bu noktada devreye popüler milliyetçilik kavramı girmektedir. Milliyetçilik popüler kültürün araçlarıyla yeniden üretilmektedir. Bu yeniden üretimin üç işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi ayırt etmedir; Yeniden üretim süreci milliyetçiliğin sınırlarını belirler biz ve onlar ayırımını ortaya koyar. Bazen ufacık bir ayrıntı tanımlanan bizi, ötekenden ayırır. İkincisi sürekliliktir; Yeniden üretim milliyetçilik eliyle milli kültürün ve milli tarihin sonsuz birer gerçekmiş gibi algılanılması sağlanır. Dün, bugün ve yarın birbirine bağlanır. Böylece bireylerin zihinlerinde milletin sürekli, devamlı ve dolayısıyla ölümsüz olduğu yönünde bir inanış oluşması sağlanır. Üçüncü

işlev ise meşruiyettir; Yeniden üretim süreci millete olan inancı pekiştirdiği için milliyetçiliğe meşruiyet kazandırır. Bu meşruluk özellikle ideolojik alt yapıyı krizlerin patlak verdiği dönemlerde bu krize karşı birleşmenin harcını oluşturur.⁹⁹

Moderniteyle ve ulus devletlerin tarihiyle eş zamanlı olarak gelişen ve iki yüzyılı aşkın bir süredir uluslar arası ilişkilerin temel belirleyeni olan milliyetçilik hiç bir vakit çekiciliğini yitirmemiştir. Dünya siyaseti iki yüzyılı aşkın bir süredir milliyetçi ilkelere göre düzenlenmektedir. Bu bağlamda milliyetçiliğin önce kaybolan sonra tekrar ortaya çıkan bir ideoloji olduğundan bahsetmek yerine her dem varlığını koruyan bu ideolojinin yeniden popülerleşmesinden söz etmek daha anlamlı olur.

Milliyetçiliğin bugün dünya genelinde yeniden popülerleşmesinin altında yatan neden ise küreselleşmenin etkisiyle milliyetçiliğin yeniden üretim sürecinin hayal bile edilemeyecek boyutlara ulaşmış olmasıdır.

Popüler Kültür Araçlarında Popüler Milliyetçilik

Bu bölümün içerisinde değinildiği üzere milliyetçilik toplumsal dinamikleri büyük bir hızla kavrayan, her dönemde toplumun nabzını tutabilen ve kendine popüler kültür zeminde yer açmayı başarabilen bir ideolojidir. Popüler kültürün araçları çoğu kez milliyetçiliğin yeniden üretimine aktif bir biçimde hizmet ederler. Bu yeniden üretim süreci Türkiye’de de dünyanın geri kalanındaki popüler milliyetçilik örneklerine benzer biçimlerde tezahür eder. Bu bakımdan tezimizin bu kısmında Türkiye’de yaşanan popüler milliyetçilik örneklerine değineceğiz ve bu örnekler üzerinden popüler milliyetçiliği açıklamaya çalışacağız.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Umut ÖZKIRIMLI: “Türkiye’de Gayri Resmi ve Popüler Milliyetçilik” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, cilt-4, Milliyetçilik, (İstanbul,2002)710-711.

¹⁰⁰ Tezimizin bu kısmında verilen örnekler adı geçen gazetelerin resmi internet sitelerinden alınmıştır.

1 Ocak 2005 –30 Aralık 2005 tarihleri arasında Türkiye genelinde yayınlanan en çok okunan ilk beş gazetede popüler milliyetçilik unsurları taşıyan haber ve köşe yazısı sayıları¹⁰¹:

Gazete Adı	Haber ve Köşe Yazısı Sayısı
Hürriyet	524
Sabah	406
Milliyet	297
Radikal	215
Zaman	324

Popüler milliyetçilik ile ilgili olarak çıkan haber sayılarını belirlerken muhteva analizi tekniklerinden yararlandık. Gazeteleri, en çok satan ilk beş gazete olarak seçtikten sonra, bu gazetelerin 2005 yılı arşivlerinde milliyetçilik kelimesini kilit kelime olarak tarayarak yukarıdaki rakamları elde ettik. İlerleyen satırlarda yer alan köşe yazısı ve haber başlıkları örneklerini ise aynı gazetelerin arşivlerinde Türkiye’de milliyetçiliği yükselten konuları da (örneğin Nevruz kutlamaları veya milli maçlar...gibi) dikkate alarak tüm metin muhteva analizi yaparak elde ettik.

Popüler kültürün merkezinde yer alan basında her fırsatta popüler milliyetçiliğe göndermelerde bulunan başlıklara, haberlere, köşe yazılarına rastlamak mümkündür. Bu gazetelerden Hürriyetin logosunda ” Türkiye Türklerindir” ibaresi yer almaktadır. Bu gazetelerde milliyetçi duyarlılık her zaman canlı tutulmaktadır. Nitekim milliyetçi duyarlılıklarla karşılanabilecek her olay ve durum vatani korumak söylemiyle gazetelerde kendine yer bulmaktadır. Örneğin son yıllarda Nevruz kutlamaları esnasında ve sonrasında yaşanan olaylar gazete sayfalarında, hem olanları kınayan hem ırkçılık konusunda uyarıcı hem de Türk halkının milli duyarlılıkları üzerinden popüler milliyetçiliği besleyen pek çok haber, fotoğraf, yorum, köşe yazısı ile ele alınmış, kendine yer bulmuştur.

---

¹⁰¹ Bu rakamlar adı geçen gazetelerin resmi internet siteleri arşivleri taranarak elde edilmiştir.

Örneğin 22 Mart 2005 tarihli Hürriyet'in başlığı "Bayrak Ortak Değerimizdir", 23 Mart 2005 "Sabrımızı Taşırmanın", 24 Mart 2005 "Bayrak Şöleni" olmuştur. Bu üç gün içerisinde Ertuğrul Özkök "Biz Büyütmek İstemedikçe", "Bu Coğrafyanın Alçakları", Emin Çölaşan "Nevruz", "Vah Zavallı Ülkem", Hadi Uluengin "Kürt Eli", "Türk Eli", Bekir Coşkun "Ateşin Üzerinde", Oktay Ekşi "Uyarı", Tufan Türeç "Devlet Vatandaşından Sadakat Bekler", Ahmet Hakan "Bir Akı Karışığın Diyarbakır Notları", "Abartılı Tepkide Zana'ların Payı", Fatih Altaylı "İki Velet Ülkeyi Germeli mi?" başlıklarını yaşıyan köşe yazılarını bu konuya ayırmışlardır.

Sabah gazetesi 22 Mart 2005 tarihinde "Tahrikçiler İş Başında" başlığı ile haberi duyurmuş. 23 Mart 2005'te ilk sayfa bir bütün olarak bayrak zeminine ayrılmış ve gazete "Bayrak Yemini" manşeti ile çıkmıştır. 24 Mart 2005 ise "Vatandaş Bayrağına Sahip Çıktı" başlığı ile karşılanmış haberin devamında ülke genelinde yapılan bayrak mitinglerine yer verilmiş, İzmir, Düzce, Bolu, Van, Samsun, Afyon, Adapazarı, Adana, Burdur, Hatay, Batman, Giresun, Sinop, Kastamonu, Zonguldak illerinde yapılan mitingleri izlemiş ve pek çok fotoğrafla birlikte bu konuya geniş yer ayırmıştır. Aynı tarihlerde gazetenin yazarlarından Mehmet Barlas "Akılsız Zavallılar", Erdal Şafak "Biz Bu Filmi Gördük", Ergun Babahan "Sorumluluğa Çağrı", Aslı Aydıntaşbaş "El Öpme" ve "Neden Konuştular" başlıklı yazılarında bu konuya yer vermişlerdir.

22-23-24 Mart 2005 tarihli Milliyet sırasıyla "Öcalanın Gölgesinde", "Sabrımız Taşıyor", "Bayrak Asma Seferberliği" manşetleri ile çıkmıştır. Gazetenin yazarlarından Mehmet Yılmaz "Hamasi Kardeşlik Nutuklarını Bırakma Zamanıdır", Taha Akyol "Bayrak", Hasan Cemal "Kavgam", "Tatlises, Haco, Apo, Franko" başlıklı köşe yazılarını bu konuya ayırmışlardır.

Aynı tarihlerde Zaman gazetesi haberleri "Özkök'ün Uyarıları" ve "Bayrağa Saldıranlar Gözaltında" başlıkları ile vermiş gazetenin yazarlarından Mustafa Ünal "Bayrağa Saygı Polise Övgü", Mehmet Kamış

“Şimdi Akli-selim Zamanıdır”, A. Turan Alkan “Bıçak Sırtı” makalelerini bu konuya ayırmıştır.

Radikal gazetesi olayları “Herkes Bayrağına Sahip Çıktı” ve “Her Yere Türk Bayrağı” başlıkları altında anlatmıştır. Mine G. Kırıkkanat “Bizim Kavga 'Mein Kampf'”, H. Bülent Kahraman “İki Ateş Arasında”, Murat Çelikkan “Newroz Gerginliği”, Gündüz Aktan “Sadece Bayrak mı?”, Yiğit Bulut “Aşırı Tepki Vermemek” yazılarını bu konuya ayırmışlardır.

Yukarıda verdiğimiz örneklerden anlaşılacağı üzere popüler kültürün merkezinde yer alan ulusal gazeteler milliyetçi bir duyarlılıkla karşılanabilecek her olaydan sonra sayfalarını bu konuya ayırıyor, olanlar hakkında milliyetçi bir söylemden beslenen ve aynı zamanda milliyetçiliği besleyen pek çok haber ve köşe yazısı yayınlıyor. Geçtiğimiz yıl içerisinde Nevruz kutlamaları sırasında yaşananlar dışında, Trabzon'da TAYAD'lı beş gencin izinsiz bildiri dağıtmak istemeleri dolayısıyla linç edilmek istenmeleri, yine Trabzon'da işlenen Rahip cinayeti, yazar Orhan Pamuk'un Ermeni meselesine dair söylediği sözler ve yargılanma sürecinde yaşanan olaylar, Papa ve İpekçi suikastinin sanığı Ağca'nın önce alkışlar ve sloganlar eşliğinde serbest bırakılması ve sonra yeniden tutuklanması gibi pek çok olumsuz olay popüler milliyetçiliğin tezahürleri olarak popüler basında kendine yer bulmuştur.

Milliyetçi tepkilere yol açan olumsuz olaylar karşısında hem vatani korumak söylemine yaslanan hem de milliyetçiliğin tehlikeli yükselişinden dem vuran medya, popüler milliyetçiliğin pozitif örnekleri olarak adlandırabileceğimiz durumlar ve olaylardan reyting ve tiraj devşirmeyide ihmal etmemektedir. Ulusal basında bu konuda pek çok örneğe rastlamak mümkündür:

Milli takımların ve milli sporcuların başarıları çoğu kez gazetelerin ilk sayfalarında abartılı cümlelerle ve büyük başlıklarla verilmektedir. Örneğin 27

Mart 2005'te Hürriyet, Türk Milli Futbol Takımının Arnavutluk karşısındaki galibiyetini "5 Dakikada Tamam Sıradaki Gelsin" cümlesiyle duyurmuştur. 21 Nisan 2005'te Milli Haltercilerin başarıları Hürriyet'in ilk sayfasında "Altın Türkler" başlığıyla yer almıştır. Milli Futbol Takımının Gürcistan galibiyeti Sabahın birinci sayfasında yer almış, aynı galibiyet Hürriyet'te "Bekle Bizi Dünya 5'ledik Geliyoruz" başlığı ile duyurulmuştur. 15 Mayıs 2005 tarihli Hürriyet ,17 yaş altı Genç Milli futbol takımının şampiyonluğunu "Harika Çocuklar" diyerek duyurmuş. Milliyet gazetesi Yunanistan ile yapılan ve 0-0 biten maç için "Yazık Oldu" demiş, yine Milliyet gazetesi 6-0 biten Kazakistan galibiyetini büyük puntolarla ve "Bu Sevinci Özlemişiz", "Bir Rüya Gibi" cümleleriyle duyurmuştur. Milli Futbol Takımının İsviçre'ye yenilerek 2006 Dünya Kupasına katılamaması günlerce ülke gündeminde kalmış, maç sonrasında çıkan olayların UEFA'ya taşınması ve Türk Milli Futbol Takımının ceza alması konuyu adeta milli bir kavga haline getirmiştir. Hemen hemen her televizyonda bir örneği bulunan futbol programlarında günlerce bu konu tartışılmıştır. Diğer bir popüler milliyetçilik örneği olarak, Bayan Milli Voleybolcular "Filenin Sultanları", Erkek Milli Basketbol Takımı "12 Dev Adam" olarak anılmakta galibiyetleri her zaman gazetelerin birinci sayfalarından duyurulmaktadır. Verdiğimiz örneklerden anlaşıldığı üzere milli takımların ve milli sporcuların başarıları milletçe gururumuzu okşamakta, sporcular kahramanlaştırılmakta ve Batıya karşı kendimizi ispat etmenin bir vesilesi haline getirilmekte öte yandan yenilgileride milli bir üzüntü olarak algılanmaktadır.

Medyada karşımıza çıkan popüler milliyetçilik örneklerinden bir diğeri ise milli bayramlarda, tarihsel önemi olan günlerde televizyonlarda o günün önemi ilk haber olarak ele alınmakta, gün boyu milli duygulara hitap eden yayınlar yapılmakta, logolarının yanına gün boyunca Türk bayrağı yerleştirilmekte, gazeteler milli günlere has ekler yayınlamakta, köşe yazarlarının çoğunluğu köşelerini o günün anlamının altını çizen ve milli duygulara seslenen yazılara ayırmaktadır. Örneğin Hürriyet gazetesi 2005 yılı içerisinde bütün milli bayramlarda özel ek yayınlamıştır.

Popüler milliyetçilikle ilgili bir başka örnek ise yurt dışında yaşayan yada yurt dışında iş yapan Türklerin her yaptıklarının bir milli temsil gibi algılanması ve abartılarak gündeme taşınmasıdır. Mesela, gurbetçi bir ailenin kızı olarak Almanya'da büyüyen Aslı Bayram'ın Almanya Güzellik Kraliçesi seçilmesi 15 Ocak 2005 tarihli Sabah gazetesinin birinci sayfasından verilmiş, aynı haber diğerk gazetelerde de yer almıştır. Hürriyet gazetesi 2005 yılbaşı ilavesinde yurt dışında başarılı olan Türklerle geniş yer ayırmış, onlardan "globalizmin duvarlarını aşan Türkler" olarak bahsetmiştir. 12 Haziran 2005 'te Milliyet gazetesi modacı Hüseyin ağlayan'ın Venedik Bianali'ne katılmasını "Bianali'e Türk damgası" başlığı ile birinci sayfasından duyurmuştur. 8 Ekim 2005 tarihli Sabah gazetesi ise Dice Kayek ve Hüseyin ağlayan'ın Paris moda haftasında yer almalarını "Türk modacılar Paris'i sarstı" ifadesiyle birinci sayfasından duyurmuştur. Gazetelerin sayfaları bu ve benzeri örneklerle doludur.

Tezimizde yer alan pek çok örnekten anlaşılacağı üzere medyada milliyetçi duyarlılık her zaman canlıdır. Medya popüler milliyetçiliği hem beslemekte hem de popüler milliyetçilikten beslenmektedir.

Popüler milliyetçiliğin yeniden üretildiğine tanık olduğumuz bir başka örnek ise çok satan kitaplar listelerinde yer alan romantik milliyetçi söylemlerden ve yayınlandığı dönemin koşullarından baskın biçimde etkiler taşıyan kitaplardır. 2005 yılı çok satan kitaplar listelerine baktığımızda bunun

çok belirgin örneklerini görebiliriz. Çok satan kitaplar listelerinde milliyetçiliğe dair budenli kitap isminin yer alması popülerleşen milliyetçiliğin bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir.¹⁰²:

- 1- Şu Çılgın Türkler, Turgut Özakman, Bilgi Yayınevi,
- 2- Metal Fırtına 1, Burak Turna- Orkun Uçar, Timaş Yayınları,
- 3- Metal Fırtına 2 (Kayıp Naaş), Orkun Uçar, Altın Kitaplar,
- 4- Metal Fırtına 2 (Kurtuluş), Burak Turna, Timaş Yayınları,
- 5- Üçüncü Dünya Savaşı, Burak Turna, Timaş Yayınları
- 6- Kavgam, Adolf Hitler, Manifesto Kitap,
- 7- Büyük Ortadoğu Projesi, Emin Gürses- Mahir Kaynak, Timaş Yay.,
- 8- Çanakkale Geçilmez, Recep Şükrü Apuhan, Timaş Yayınları,
- 9- Son Kahramanlar, Recep Şükrü Apuhan, Timaş Yayınları,
- 10- Türkleri Anlama Klavuzu, Z. Kayahan Coşkun, Birharf Yayınları,
- 11- Bitmeyen Oyun: Türkiyeyi Bekleyen Tehlikeler, Metin Aydoğan, Umay Yayınları,
- 12- Çanakkale Mahşeri, Mehmet Niyazi, Ötüken yayınları,
- 13- Gazi Paşa, Attila İlhan, Türkiye İş Bankası Yayınları,
- 14- Bir Millet Uyanıyor, Attila İlhan, Bilgi Yayınevi,
- 15- Kurtların Kardeşliği, Hakan Akpınar, Birharf Yayınları,
- 16- Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok, Osman Pamukoğlu, İnkılap Kitapevi,
- 17- Derin Devlet: Tanımlanamayan Güç, Mahir Kaynak- Ömer Lütfü Mete, Timaş Yayınları,
- 18- Kontrgerilla Kışkacında Türkiye, Suat Parlar, Mephisto Yayınları,
- 19- The Türkler, Yalçın Pekşen, Say Yayınları,
- 20- Dünya Tarihinde Türkler, Carter Findley, Kitap Yayınları,
- 21- Ya Sev Ya Sevr, Hulki Cevizoğlu, Ceviz Kabuğu Yayınları,
- 22- Türk Olmak, Hulki Cevizoğlu, Ceviz Kabuğu Yayınları,
- 23- Tarih Türklerde Başlar, Hulki Cevizoğlu, Ceviz Kabuğu Yayınları,
- 24- Bütün Kaleler Zaptedilmedi, Hulki Cevizoğlu, Ceviz Kabuğu Yay.,

---

¹⁰² www.kitapkurdu.com.tr, www.kitap.net, www.kitapyurdu.com.tr.

- 25- Ey Türk İstikbalinin Evladı, Hulki Cevizoğlu, Ceviz Kabuğu Yay.,
26- Türkiye ve Türkçe Üzerine Oynanan Oyunlar, Hulki Cevizoğlu,
Ceviz Kabuğu Yayınları

Bu listede yer alan “Şu Çılgın Türkler” satış rekorları kırdı, yayınevi sahibine vergi rekormenliği getirdi, medya da günlerce konuşuldu , yazıldı, hakkında sayısız köşe yazısı yayınlandı,herkesin herkese tavsiye ettiği bir kitap halini aldı. Kitap hakkında, “Şu Çılgın Türkler”i okumak sanki milli bir görevmiş gibi bir ilizyon yaratıldı. Listedeki bir diğer kitap olan “Metal Fırtına” ise Irak Savaşı, reddedilen teskere, 11 Türk askerinin Kuzey Irak’ta başlarına çuval geçirilerek tutuklanması gibi nedenlerin etkisiyle yükselen Amerikan karşıtlığından beslenen ve gelecekteki Türk Amerikan savaşını anlatan bir roman olarak bir anda en çok satanlar listesinin tepesinde kendine yer buldu. kitap hakkında hem Türk medyasında, hem uluslararası basında, “Türkiye’de Amerikan karşıtlığı ve milliyetçilik yükseliyor mu?” sorusu ekseninde pek çok yorum yapıldı. Örneğin 10-13 Nisan 2005 tarihleri arasında Hürriyet gazetesinde Faruk Bildirici tarafından hazırlanan ve “Metal Fırtına Döneminde Ülkücülük” ismiyle bir yazı dizisi yayınlandı. Çok satan kitaplar listesinde yer alan dikkat çekici örneklerden bir diğeri ise Adolf Hitler’in Kavgam isimli kitabıdır. Kitabın kendisinden daha çok, çok satanlar listesinde yer alıyor olması tartışma konusu olmuştur. Türk gençliğinin Kavgam okumaya merak salması endişe dolu yorumlara yol açmış tıpkı Metal Fırtına örneğinde olduğu gibi “milliyetçilik yükseliyor mu?” diye sorulmasına neden olmuştur.

Popüler kültür zemininde üretilen popüler milliyetçiliğe dair dikkat çekici bir diğer örnek, sanal ortamda yer alan içeriğini milliyetçi figürlerin, söylemlerin, sembollerin oluşturduğu, Türkiye’de ve Dünya’da dikkat çeken her konuya milliyetçi bir bakış açısıyla yaklaşan çok sayıda internet

sayfasının varlığıdır. Bunların arasında özellikle kendilerine seçtikleri milliyetçi isimlerle de dikkat çeken bazıları şunlardır¹⁰³:

- 1- www.ülküocakları.org.tr
- 2- www.yanlızkurt.com
- 3- www.kızılelma.com.tr
- 4- www.ülküm.net
- 5- www.bozkurt.com.tr
- 6- www.ninelight.cjp.net
- 7- www.asena.net
- 8- www.başbuğ.com.tr
- 9- www.ülküçüüz.org.tr
- 10- www.kemalisttürk.com.tr
- 12- www.atatürkçüler.net
- 13- www.yasevyaterket.com
- 14- www.alemnizamı.com.tr
- 15- www.pantürkist.net
- 16- www.türkçüüz.tripod.com
- 17- www.vatanperverler.com
- 18- www.hürgökbayrak.net
- 19- www.ayyıldızsonsuz.com.tr
- 20- www.üçhilal.com.tr

Popüler kültürün önemli unsurlarından olan müziğin –popüler şarkı sözlerinin- içerisinde de milliyetçi vurgulara milliyetçi sözlere yer verildiğini görüyoruz. Özellikle milliyetçi çevrelerce benimsenen Mustafa Yıldızdoğan'ın söylediği “Türkiyem” şarkısı bunun belirgin bir örneğidir. Şarkının sözleri şöyledir¹⁰⁴:

Başkoymuşum Türkiyemin yoluna,
Düzlüğüne, yokuşuna ölürüm Türkiyem,
Asırlardır kır atımı suladım,

---

¹⁰³ www.google.com

¹⁰⁴ www.mustafayıldızdoğan.com.tr

Irmağının akışına ölürüm Türkiyem.

Sevdalıyım yangın yeri bu sinem,
Doksan yıldır çile çekmiş hep ninem,
Pınarlardan su doldurur Eminem,
Mavi boncuk takışına ölürüm Türkiyem.

Düğünüm, derneğim, halayım, barım,
Toprağım, ekmeğim, namusum, arım,
Kilimlerde çizgi cizgi efkarım,
Heybelerin nakışına ölürüm Türkiyem.

“Türkiyem” şarkısı dışında “Şehitler Ölmez”, “Bu Vatan Kimin”, “Türk Doğmuşuz” şarkılarında Mustafa Yıldızdoğan’ın söylediği milliyetçi sözlere sahip şarkılardan bazılarıdır. Şarkılardaki milliyetçiliğe bir başka örnek ise geçmiş yıllarda “King Size Terör- Cartel” isimli ve mensuplarını gurbetçi gençlerin oluşturduğu hip hop grubunun söylediği sözleri “Cartel- karakan-cehennemden çıkan çılgın Türk” diye devam edip giden şarkıdır. Şarkı ilk yayınlandığı dönemde hem gurbetçiler arasında hem de Türkiye’de oldukça büyük bir popülerlik yakalamıştır.

Popüler milliyetçiliğin son dönemlerdeki en çarpıcı örneklerinden biri “Kurtlar Vadisi” dizisi ve “Kurtlar Vadisi Irak” filmi olmuştur. Dizi ve film izlenme rekorları kırmış, gazetelerde ve televizyonlarda günlerce konuşulmuş hakkında sayısız haber, yorum, eleştiri yayınlanmış sadece Türk basınında değil, aynı zamanda dış basında da kedinden söz ettirmiş. Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesinin hesabının sorulması fikri ve Amerikan karşıtlığı üzerine kurgulanmış olan film, Amerikan karşıtlığı, çocukları ve gençleri şiddete özendirme, milliyetçiliği körüklediği gerekçeleriyle çok sayıda eleştiri almış ama yaklaşık 4 milyon kişi tarafından izlenilmiştir.

Popüler milliyetçiliğin karşımıza çıktığı bir başka alan reklamlardır. Milliyetçilik üzerine inşaa edilmiş reklamlara verebileceğimiz örneklerden en çok akılda kalan bazıları, Turkcell, Mavi Jeans ve Cola Turka olabilir. 1997 yılında yayınlanan Mavi Jeans reklamında “Çok Oluyoruz” sloganı kullanılmış. Bizi sürekli aşağıladıklarını düşündüğümüz ABD’liler ve Avrupalılar karşısında “Çok olma” fikri üstünlük duygumuzu, gururumuzu okşamış ve bu milliyetçi konumlandırma Mavi Jeans’i en bilindik markaların arasına sokmuştur. 2003 yılında yayınlanan Cola Turka reklamında ise milliyetçilik çok daha etkin ve çok daha belirgin bir biçimde kullanılmıştır. Reklamcı Serdar Erener tarafından hazırlanan ve başrolünü Amerikalı aktör Chevy Chase’in oynadığı ve bir kaç bölümden oluşan reklam filminde Cola Turka içen herkes bir anda Türkleşiyor ve Türklere özgü davranışlar sergilemeye, Türkçe konuşmaya başlıyor. Reklam filmi yayınlandığı dönemde bir anda gündeme oturmuş, Cola Turka’nın cola pazarında kendine hatırı sayılır bir yer açmasını sağlamış, medyada geniş bir biçimde yer almıştır. Reklamcı Serdar Erener 14 Eylül 2003 tarihinde Akşam gazetesinde yer alan röportajında yaptıklarının pozitif milliyetçilik olduğunu söylemiş pozitif milliyetçiliğin ise Türkiye’yi Dünya’ya açmak olduğunu belirtmiştir. Medyada bu reklamla ilgili yapılan pek çok yorumdan bazıları şöyledir: Radikal’den Zeki Coşkun “Kulakların çınlasın Çetin Altan; Türk’ün Türk’e propagandası” diye yazarken, Yarın’dan Duygu Asena “Eğlencenin arkası gelecek Chevy’in kırmızı ışık tanımadan araba kullandığını, töre cinayetlerini, kocadır döverde severde nasihatlarını göreceğiz” satırlarını kaleme almış, Zaman’dan Fikret Türel “Amerikan aleyhtarı kuru bir slogan yerine, en büyük Amerikan ürününe rakip olma iddiası çok daha sıcak geliyor herkese” derken, Hürriyet gazetesi genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök oldukça sert bir eleştiri getirerek “Bu pozitif değil kaba milliyetçilik” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Ayrıca tezimizin bundan önceki satırlarında verdiğimiz “Metal Fırtına” ve “Kurtlar Vadisi Irak” örneklerinde olduğu gibi Cola Turka kampanyasının yarattığı etki dış basında da kendisine yer bulmuş özellikle Amerikan karşıtı oluşu ve Ülker Grubu ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan arasındaki yakınlık üzerinde durulmuş, örneğin Almanya’da yayınlanan

Süddeutsche Zeitung adlı dergi 24 Eylül 2003 tarihli sayısında Cola Turka'yı "siyasi olarak kusursuz bir tat" olarak adlandırmıştır.

Tezimizin bu bölümünde verdiğimiz örneklerin benzerlerini sayısız biçimde çoğaltabiliriz ancak bu örnekleri vererek anlatmak istediğimiz durumu, altını çizmek istediğimiz gerçekleri iki noktada toplamamız mümkündür. Birincisi; popüler kültür kendisini milliyetçilik, milli duygular ve duyarlılıklar üzerinden yeniden üretmekte, milliyetçiliği popülerleşmenin bir aracına dönüştürebilmektedir. İkincisi; bu durumun tam terside geçerlidir. Yani popüler milliyetçilikte popüler kültürün araçlarını – reklamları, gazeteleri, televizyon kanallarını, interneti, popüler sporları, sinema filmlerini, popüler müziği...vs.- kullanarak kendisini yeniden üretmektedir. Milliyetçi ideoloji popüler kültürün aracılığı ile kendini sempitize ederek bireylerin zihinlerinde kendine yer açmaktadır. Milliyetçi ideoloji yıkıcı doğasından kaynaklanan kuşkuları ve korkuları popüler kültür araçlarının yardımı ile törpüleyerek kendini beslemekte ve insanların zihnindeki yerini genişletmeyi başarmaktadır.

SONUÇ

Bugün dünyanın pek çok yerinde çatışmalar kimlik mefhumu üzerinde düğümleniyor. Bu çatışmalar güçlerini kültürel kimliğin muhakkak bir siyasal kimliğe denk düştüğü varsayımından alıyor. Geçmişte bir yerlerdeki saf, bozulmamış bir kültürel öze atıfta bulunarak kendilerini bize dayatıyorlar.¹⁰⁵ Kimliğin düşsel çekiciliği ideolojik ve siyasal bölünmeleri anlamsızlaştırıyor. Etnik kimlik kendini şiddetle ifade ederek bir ulus karşıtlığına kapılıyor, ulusal aidiyet bilincini aşındırıyor ve ulusallık meselesini yabancı düşmanlığı ve aşırı milliyetçilik olarak algılayarak kendi karşıtını güçlendirmeye hizmet ediyor. Ulusal boyutun etnik kimlikler tarafından şeytan ilan edilmesi milliyetçiliği hem ulusal boyutta hem de etnik milliyetçilik esasında yayarak meşrulaştırıyor¹⁰⁶.

Pek çok insan dünyanın dört bir yanında patlak veren etnik çatışmalar ve milliyetçilik karşısında şaşkına dönmüş durumda. Oysa onlar etnisite ve milliyetçiliklerin hızla yok olacağına inanıyorlardı. Ama etnik topluluğun uzun bir tarihi olduğunu ve bir ideoloji, bir hareket olarak milliyetçiliğin Fransız İhtilalinden bu yana dünya politikasındaki en güçlü belirleyiciliklerin başında geldiğini unuttular. Milliyetçiliğin bugün yeniden gündeme oturması ancak onun tarihselliği dikkate alındığında açıklanabilir. Eğer milliyetçiliği sadece / sıradan bir ideoloji olarak ele alırsak o zaman yalnızca kendisine popülerleşebilecek bir neden bulabildiğinde, belirli toplumsal gruplar tarafından benimsendiğinde kök salabilir olduğunu iddia edebiliriz. Ancak milliyetçilik sadece / sıradan bir ideoloji değildir. İdeolojiden öte bir şeydir. Milliyetçilik gücünü, kendisini kültürel ve tarihsel bağların üzerine inşa etmesinden alır.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ J. F. BAYART, Kimlik Yanılsaması, çev. M.Moralı, (2002, İstanbul), 2.

¹⁰⁶ P.A.TAGUIEFF, Milliyetçilik ve Antimilliyetçilik, Uluslar ve Milliyetçilikler, J.Leca.(İst.1998),108

Millet ve tarih arasındaki ilişki iki bakımdan önemlidir. Birincisi tarihin millet hayatında objektif bir önemi vardır. Biz pek çok şeyimizle birlikte eskiden bugüne gelmişizdir. Mesela Türk dili en az Göktürkler kadar eskidir. Milletin tarih ile pek çok açıdan objektif bir ilişki içinde bulunduğu aşikardır. Fakat tarih bir millet için asıl önemini sübjektif manasından alır. Bir milleti oluşturanlar ortak bir tarih içinden gelmiş olmasalar bile kendilerini ortak bir tarihe sahip olarak görebilirler veya gerçekten ortak bir tarihe sahip olsalar bile gruplar kendilerini birbirlerinden ayrı sayabilirler. Sübjektif anlamıyla tarih-millet ilişkisine “tarih şuuru” da denilebilir. Tarih şuuru milleti oluşturan bireylerin kendi tarihleri hakkındaki fikirleridir. Bu fikirler bazen gerçek tarihle uyuşabilir veya bazen gerçek tarihle uyuşmayabilir. Fakat milleti oluşturan bireylerin milli bilince sahip olabilmeleri, tarih şuuruna sahip olmalarına bağlıdır. Bu yüzden tarihin sübjektif önemi, tarihin objektif öneminden daha büyüktür. ¹⁰⁸ Milliyetçiliğin bu tarih şuuru üzerinde yükselen bir fenomen olması ise onun sürekliliğini ve her daim güçlü bir konuma sahip oluşunu açıklar.

Milliyetçilik ve milli devlet kendilerini tarihselliğin üzerine inşa etmiş olmakla beraber asıl önemlerini modern çağ ile birlikte kazanmışlardır. Yani milli devletler, milletler ve milliyetçilik modern olgular olarak kabul edilmektedirler. Fransız İhtilali ile ortaya çıkmışlar ve varlıklarını günümüze değin taşımışlardır. Milletler ve milliyetçilik kapitalizmin, edüstriyalizmin, bürokrasinin, kitle iletişiminin ve sekülerizmin özgün koşullarının birer ürünüdür. Etniler ise insanlık tarihi içinde ne doğaldırlar ne de verilidirler; temelde iktidar mücadelesi içindeki elitlerin ve liderlerin araçları ve kaynaklarıdır. ¹⁰⁹

Milli devlet bugün artık daha eski yapılar karşısında üstünlüğünü kanıtlamıştır. Modern anlayışa göre devlet hukuksal anlamda tanımlanmış

---

¹⁰⁷ A.D.SMITH: “Küreselleşme ...”a.g.e.,I-II.

¹⁰⁸ Erol GÜNGÖR, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, (İstanbul,1997),78-79.

¹⁰⁹ A.D.SMITH: “Küreselleşme...”a.g.e.,26-30.

bir kavram olup içte ve dışta egemen bir devlet gücüne, sınırları belli ülke topraklarına, sosyal açıdan da mensupların tümüne, yani devlet halkına işaret eder. Devlet egemenliği ve devlet vatandaşlığı pozitif hukukça yapılandırılmıştır. Hukuksal çerçevesinde ötesinde ulus ortak dil, tarih, kültür ile şekillenmiştir. Hukuk, tarih ve kültür tarafından çizilen sınırlar ulus devletin diğer yapılar karşısında üstünlüğünü sağlamıştır¹¹⁰.

Modernlik devrimi bugüne gelindiğinde kendini tüketmiş değildir. Aynı zamanda etnik parçalanma ve ayrılıkçı milliyetçilik yakın tarihin ikincil ve geçici bir sahnesi değildir. modernliğin en ileri noktalara ulaştığı bölgelerde bile etnik parçalanmalara ve ayrılıkçı milliyetçiliklere rastlamak mümkündür. Milletler ve milli devletlerin de sonu gelmiş değildir bugünde eskiden olduğu gibi varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

İkinci dünya savaşının yarattığı yıkım ve dehşet nedeniyle ırkçılık ve etnisiteye dayalı ayrılıkçılığa karşı bütün dünya genelinde bir mesafe oluşmuştu. İnsanlık yaşananların etkisiyle milliyetçiliğe belli bir temkinle bakmaya başlamıştı ve milliyetçilik geri plana çekilmişti. Bugün gelinen noktada ise milliyetçilik yeniden ön plana gelmiş durumdadır. Bir başka ifade ile söyleyecek olursak; milli “alt yapı” siyasal ve ekonomik “üst yapı”nın yeniden üzerine çıkmış durumdadır. Yani milli kültür siyaset ekonomi ve teknoloji üzerinde üstünlüğünü yeniden oraya koymuştur. Çünkü milli kültür her şeyi kapsayan sembolik kodları ve toplumsal ilişki ağları ile toplumun vazgeçilmez dokusunu oluşturmaktadır.¹¹¹

Etnik ayrılıkçı taleplerin sınırlarını zorladığı bu ortama rağmen milli devletler ve milli kültür önemini ve varlıklarını korumaya devam etmektedirler. Milli devletlerin miadını henüz doldurmadığını görüyoruz bu durumu daha iyi anlayabilmek için milli devletlerle ilgili bazı genellemelere daha yakından bakabiliriz:

¹¹⁰ J. HABERMAS, *Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak*, çev.İ. Aka, (İstanbul,2002)15-17.

¹¹¹ A.D.SMITH:”Küreselleşme...”, a.g.e.,52-56.

1-Günümüzde milli devlet , uluslararası olarak tanınmış tek siyasal birlik yapısı olmaya devam etmektedir. Bugün sadece gerektiği gibi kurulan milli devletler Birleşmiş Milletlere ve diğer uluslararası topluluklara kabul edilir.

2-1991'den beri pek çok yeni milli devlet halef devlet olarak tanınmıştır ve halk iradesiyle etnik ayrılma ilkesi gönülsüzce de olsa kabul edilmiştir. Bu kabul ediş kırk yıllık Soğuk Savaş boyunca desteklenen uzun bir genel kabul etmeme döneminin ardından gerçekleşmiştir.

3-Tarihsel olarak bu devletlerin yaratılması asla kolay olmamış genellikle savaş ve antlaşmaların ardından zoraki tanınmışlardır. Yani yeni milli devletler ancak uluslararası olayların aniden dönüştürdüğü baskı ve çatışma ortamında ortaya çıkmışlardır.

4-Sosyolojik açıdan varolan milli devletlerin dağılımları da farklılık arz eder. Bir uçta, öyle yada böyle bir etninin egemenliğindeki milli devletler (Polonya, Japonya, Danimarka...gibi), diğer uçta etnik açıdan kesin bir biçimde bölünmüş milli devletler (Belçika, Kanada, Lübnan, Nijerya, Hindistan, Pakistan... gibi), bu iki ucun arasında ise, egemen bir etnisite etrafında bir yada daha fazla önemli etnik azınlığa sahip (Çin, Endonezya, İran, Mısır, Cezayir, Meksika, İspanya, Fransa, Bulgaristan, Gürcistan...gibi) milli devletler mevcuttur.

5-Ayrıca siyasal açıdan da önemli bir çeşitlilik söz konusudur. Bazı devletler demokratikken diğerleri otoriterdir ve etnik azınlıkların taleplerini kolay kolay kabul etmeleri pek olası gözükmemektedir. Ancak milli devlet etnik sorunların çözümündeki tek alan olarak varlığını sürdürmektedir.¹¹²

Bu değerlendirmeden hareketle şunu söyleyebiliriz ki çok geniş toplumsal ve siyasal farklılıklar olmakla birlikte genel bir norm olarak milli devletin üstünlüğüne ciddi bir meydan okumanın olmadığı görülmektedir.

---

¹¹² A.D.SMITH: "Küreselleşme...",a.g.e.,115-117.

Ayrılık talepleriyle ortaya çıkan etnilerinde hedeflerinin en nihayetinde milli devlet olmak olduğu düşünöldüğünde milli devletlerin her bakımdan önemlerini sürdürmeye muvaffak olduklarını görebiliriz.

Milliyetçilik, milletle devleti eşitlemeye çalışan bir harekettir. Milletle devlet arasında yakın bir bağ kurulamadığı taktirde milliyetçiliğin toplumsal ve siyasal öneminin yok olacağı açık bir gerçektir. Milliyetçilik tarihsel önemini de milletlerin kendi kaderini tayin prensibi doğrultusunda ortaya konan milli devlet olgusuna borçludur. Ancak milliyetçilik ideolojisi devletten daha çok millet üzerine odaklanır. Yani milliyetçilik için korunması gereken millettir ve bu korumayı sağlayıp milleti milletlerarası arenada etkin kılacak olan ise devlettir. Devlet ile millet arasındaki uyum ise milliyetçiliğin beslendiği en önemli ve en güçlü kaynaktır. Milliyetçiliğin yaratmayı hedeflediği devlet ise kültürel olarak tanımlanmıştır. Devlet içerisinde birden fazla etnisite bulunabilir ancak bu etnilerin üzerinde kristalize edilmiş bir milli kimlik mevcuttur. Devleti ve milleti bir arada tutan işte bu milli kimliktir.

Milliyetçiliğe eleştirel bir gözle bakanların , dünyanın içinde bulunduğu her türlü karışıklığın; ırkçılık, faşizm, yabancı düşmanlığı gibi hastalıklı durumların kökeninde milliyetçiliğin yattığını düşünenlerin, milliyetçiliğin aleyhine getirdiği eleştiriler üç boyutludur: entelektüel, etik ve jeopolitik.

1- Entelektüel açıdan eleştirenler milliyetçiliğin tutarsız ve temel postulatlarının savunulamaz olduğunu düşünürler. Kolektif kültürel kimlikle ilgili olarak milli kimliğin belirlenmesinde kullanılan ölçütlerin çelişkili olduğu iddia edilir. Milletin tanımı üzerindeki farklılıklar ve kararsızlıklar buna örnek olarak gösterilir. Ayrıca eleştirmenler milliyetçiliğin milli iradenin halkın özgür iradesi mi yoksa millete şekil verenlerin iradesi mi olduğu hakkında karar vermeye yardımcı olacak araçlardan yoksun olduğunu iddia ederler¹¹³. Bu nedenlerle bir milliyetçilik doktrinin olamayacağını, ne kadar millet varsa o kadar çok milliyetçilik olduğunu ileri sürerler. Bu bütünüyle yanlış bir

---

¹¹³ A.D. SMITH , “Küreselleşme...”, a.g.e., 166-168.

milliyetçilik ideolojisi okunmasıdır. Bu yanlış anlayışın üstesinden gelebilmek için milliyetçiliğin çekirdek doktrininin ve milliyetçilik hareketlerinin belli başlı ideallerini gözden kaçırmamak gerekir. Birincisi; Milliyetçi hareketlere göre dünya her biri kendi kaderine ve yazgısına sahip milletlere bölünmüştür. İkincisi; Millet siyasal iktidarın kaynağıdır ve millete bağlılık diğer tüm bağlılıkların üstündedir. Üçüncüsü; Özgür olmak, haklarını kullanabilmek için insanların belirli bir milletle özdeşleşmiş olması gerekir. Dördüncüsü; Özgün ve otantik olabilmek için her millet özerk olmalıdır. Beşincisi; Dünyada barış ve adaletin hüküm sürebilmesi için milletlerin özgür ve güvende olmaları gerekmektedir. Bu beş önermenin sonucunda diyebiliriz ki her milliyetçiliğin nihai hedefi, ideali milli kimlik, milli birlik ve milli özerkliğin gerçekleşmesidir.¹¹⁴

2- Milliyetçilik aleyhindeki etik argümanlar ise doğası itibariyle milliyetçiliğin kaçınılmaz biçimde aşırıcı olduğu üzerinde yoğunlaşır. Milliyetçiliğin kültürel homojenlik kaygısının azınlıkların dışlanmasına ve toplumun sosyal bakımdan içe kapanmasına yol açtığını, bu kaygı nedeniyle insan haklarının ve bireylerin bağımsızlığının göz ardı edildiğini ileri sürerler. Ancak tüm milliyetçiliklerin fanatik ve aşırıcı doktrinler olduğu iddiaları, tamamen demokratik, liberal ve ılımlı olan pek çok hareket, rejim ve lider tarafından çürütülmüştür. Ayrıca tüm milliyetçiliklerin kültürel homojenlik oluşturmak için aynı ölçüde çaba sarf ettiğini söyleyemeyiz. Tüm milliyetçiliklerin istediği, sadece bir tane kamusal kültüre sahip olmaktır. Milliyetçiliklerin kamusal kültüre yani milli kültüre zarar vermemek kaydıyla etnik ve dinsel azınlıklar için bir dereceye kadar özgünlüğe izin verdikleri örnekler mevcuttur. Ayrıca tüm milliyetçiliklerin temel insan haklarını ve bireysel çeşitliliği göz ardı ettiği söylenemez.¹¹⁵

3- Milliyetçilik aleyhine geliştirilen argümanların sonuncusu jeopolitiktir. Bu görüşü savunanlar milliyetçiliğin jeopolitik açıdan istikrarsızlaştırıcı ve

¹¹⁴ A.D. SMITH, “Küreselleşme...”, a.g.e., 170.

¹¹⁵ A.D. SMITH, “Küreselleşme...”, a.g.e., 171-172.

bölücü olduğunu ileri sürerler. Bu iddia abartılı bir ifadedir. elbette milliyetçiliğin etnik açıdan karışık bölgelerde halklar arasında huzursuzluklar yarattığı veya bölünmelere yol açtığı örnekler (Bosna gibi) vardır. Ancak devletlerin çöküşünden sorumlu olan bizatihi milliyetçilik değildir; milliyetçilikler etnik nedenlerin yanı sıra diğer nedenlerle de ayakta kalamayacak hale gelen devletlerin yıkıntıları arasında ortaya çıkmaya eğilimlidirler. Milliyetçilik bazen istikrarsızlaştırıcı olabilse de çoğu kez popüler, birleştirici ve dayanışmacıdır. Milliyetçiliğin yaptığı egemen devletlerin rekabetini kitlesel bir kültürel temele oturtmak dolayısıyla hızlı toplumsal değişim dönemlerin de bir tür toplumsal uyum sağlamaktır.¹¹⁶

Son söz olarak diyebiliriz ki; etnik çatışmaların , milletlerarası savaşların, soykırımların yaşandığı bir dünyada milliyetçiliğin sonunun gelmediği çok açık. Milliyetçiliklerin terör ve yıkım yaratma kapasitesine rağmen milli devletler ve milliyetçilik modern çağın, en gerçekçi sosyo-kültürel çerçevesi olmaya devam etmektedir. Milli kimlik, pek çok kişi için önemini korumakta ve kültürel olarak kendini tanımlayabilmenin en kapsamlı ifadesi olarak görülmektedir. Milli devletler ise küreselleşme-yerelleşme kıskacında ayakta kalabilmek için insanlığın bulabildiği en gerçekçi yapılar olmaya devam etmektedirler.

---

¹¹⁶ A.D. SMITH, “ Küreselleşme... ”, a.g.e., 173-174.

KAYNAKÇA

AKÇURA, Yusuf. Üç Tarz-ı Siyaset, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1976.

AKÇURA, Yusuf. Türk Yılı, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1928.

AKÇURA, Yusuf. Türkçülüğün Tarihi, Kaynak Yay., İstanbul, 1998.

ANDERSON, Benedict. Hayali Cemaatler, Çev. İskender Savaşır, Metis Yay., İstanbul, 2004.

BAYART, Jean François, Kimlik Yanılsaması, Çev. M. Moralı, Metis Yay. İstanbul, 2002.

BİLGİN, Vedat. "Etnisite, Milli Kimlik, Tarih Ve Toplum", Türkiye Günlüğü, Sayı 80, (Bahar 2005), 81-87.

BİLGİN, Vedat. "18 Nisan Seçimleri Üzerine: Gelenekten Moderniteye Geçişin Siyasal İzdüşümü", Türkiye Günlüğü, Sayı 55, (Mart-Nisan, 1999), 5-11.

BORA, Tanıl. Milliyetçiliğin Kara Baharı, Birikim Yay., İstanbul, 1995.

BOSTANCI, M. Naci. Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, Doğan Kitap A.Ş., İstanbul, 1999.

CANGIZBAY, Kadir. "Globalleşme Ve Kamusal Alan", Global Ve Yerel Eksende Türkiye, Der. E.Fuat KEYMAN-A.Yaşar SARIBAY, Alfa Yay., Ankara, 2000, 141-169.

DUVERGER, Maurice. Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş, Çev. Ünsal Oksay, Bilgi Yay., Ankara, 1980.

GEORGEON, François. Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Çev. Alev Er, Yurt Yay., Ankara, 1986.

GÖKALP, Ziya. Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1972.

GÜNGÖR, Erol. Dünden Bugünden Tarih Kültür Ve Milliyetçilik, Mayaş Yay., Ankara, 1982.

GÜNGÖR, Erol. Türk Kültürü Ve Milliyetçilik, Ötüken Yay., İstanbul, 1976.

GÜNGÖR, Erol. Kültür Değişmesi Ve Milliyetçilik, Ötüken Yay., İstanbul, 1996.

GÜNGÖR, Nefise. Popüler Kültür ve İktidar-Popüler Kültür Üzerine Kuramsal İncelemeler, Vadi Yay. İstanbul, 1999.

HABERMAS, Jurgen. Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak, Çev. İlkur Aka, YKY, İstanbul, 2002.

HALL, Stuart. "Yerel Ve Küresel: Küreselleşme Ve Etniklik", Kültür Küreselleşme Ve Dünya Sistemi, Der. Anthony D. KING, Çev. S.H. TUNCEL, Bilim-Sanat Yay. 1998, 39-61.

HAYES, J.H. Carlton. Milliyetçilik Bir Din, Çev. M. Çiftkaya, İz Yay., İstanbul, 1995.

HEYD, Uriel. Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Çev. AdemYALÇIN, Pınar Yay., İstanbul,2001.

HOBBSAWM, Eric John. Günümüzde Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1993.

İÇDUYGU, Ahmet - KEYMAN, E.Fuat. "Globalleşme Anayasallık ve Türkiye'de Vatandaşlık Tartışması", Global Ve Yerel Eksende Türkiye, Der. E.Fuat KEYMAN – A.Yaşar SARIBAY, Alfa Yay., Ankara,2000, 172-187.

KAPLAN, Mehmet. Büyük Türkiye Rüyası, T.K.E. Yay., Ankara,1969.

KARAL ,Enver Ziya. Osmanlı Tarihi, VII. Cilt, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1977.

KEDOURIE, Elie. Avrupa'da Milliyetçilik, Çev. M:H: TİMURTAŞ, MEB Yayınları, Ankara, 1971.

KILIÇBAY, M. Ali. "Milliyetçiliğin Kimyası", Türkiye Günlüğü, Sayı 50, (Mart-Nisan, 1998), 56-64.

KIZILÇELİK, Sezgin. Sosyal Bilimleri Yeniden Anlamlandırmak, Anı yay., Ankara, 2004.

KUSHNER, David. Türkiye'de Milliyetçiliğin Doğuşu, Çev. S:S:TÜRET-R.ERDEM, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1978.

KÜÇÜK ,Cevdet. Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi Ve Tanzimat Dönemi, MEB Yayınları, Ankara, 1985.

MARSHALL, Gordon. Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay, Bilim Sanat Yay., Ankara, 1999.

ORAN, Baskın. Az Gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli, A.Ü. Yay. Ankara, 1977.

ÖĞÜN, Süleyman Seyfi, Mukayeseli Sosyal Teori Bağlamında Milliyetçilik, Alfa Yay., Ankara, 2000.

ÖZ, Esat. “21. Yüzyılda Milli Devlet, Küreselleşme Ve Türk Milliyetçiliği”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt-4, Milliyetçilik, İletişim Yay., İstanbul 2002, 751-762.

ÖZKIRIMLI , Umut. “Türkiye’de Gayri Resmi Ve Popüler Milliyetçilik”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt-4, Milliyetçilik, İletişim yay., İstanbul, 2002, 706-717.

SARIBAY, Ali yaşar. Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji, Alfa Yay., Ankara, 2000.

SARINAY, Yusuf. Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi Ve Türk Ocakları, Ötüken Yay., İstanbul, 1994.

SMITH, A.D. Milli Kimlik, Çev. Bahadır Sina ŞENER, İletişim Yay., İstanbul, 1999.

SMITH, A.D. Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, Çev. Derya KÖMÜRCÜ, İletişim Yay., İstanbul, 2002.

TOGUEFF, P.A., “Milliyetçilik ve Antimilliyetçilik”, Uluslar ve Milliyetçilikler, Der. Jean LECA, Çev. S. İdemen, Metis Yay. İstanbul, 1998.

TOPÇU, Nurettin. Milliyetçiliğimizin Esasları, Dergah Yay., İstanbul,1978.

TURAN, Şerafettin. Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, T.T.K. Yay., Ankara, 1982.

TÜRKEŞ, Alparslan. Bunalımdan Çıkış Yolu, Hamle Yay.,İstanbul, 1996.

TÜRKEŞ, Alparslan. Yeni Ufuklara Doğru, Kamer Yay., İstanbul,1995.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er. "Milli Devlet, Laiklik, Demokrasi", Türkiye Günlüğü, Sayı 29, (Temmuz-Ağustos,1994), 39-58.

ÜLKEN, Hilmi Ziya. Sosyoloji Sözlüğü, MEB Yay. İstanbul, 1969.

ÜLKEN, Hilmi Ziya. Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Cilt-2, Selçuk Yay.,İstanbul,1966.

WALLERSTEIN, Immanuel. "Ulusal Ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir Şey Olabilir mi?" Küreselleşme Ve Dünya Sistemi, Der. Anthony D. KING, Çev. S:H:TUNCEL, Bilim-Sanat Yay., İstanbul, 1998, 120-137.

ZURCHER, Eric Jan. Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Çev. Y.S.GÖNEN, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

www.aksam.com.tr

www.google.com.tr

www.hürriyet.com.tr

www.mustafayıldızdoğan.com.tr

www.milliyet.com.tr

www.kitapyurdu.com.tr

www.kitapkurdu.com.tr

www.kitap.net

www.radikal.com.tr

www.sabah.com.tr

www.haberturk.com.tr

www.yarın.com.tr

www.zaman.com.tr

